

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo rada, mirovinskoga
sustava, obitelji i socijalne politike

Analiza i zaključci Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava

31. prosinca 2024.

Sadržaj

1. RADNA SKUPINA ZA ANALIZU STANJA MIROVINSKOGA SUSTAVA	2
ČLANOVI RADNE SKUPINE	2
SASTANCI RADNE SKUPINE	5
2. MIROVINSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ	6
SUSTAV MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU GENERACIJSKE SOLIDARNOSTI	7
SUSTAV MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU INDIVIDUALNE KAPITALIZIRANE ŠTEDNJE	14
DRUGI MIROVINSKI STUP	14
TREĆI MIROVINSKI STUP	15
ULOGA MIROVINSKIH OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA	16
IZMJENE PROPISA IZ KAPITALIZIRANOG MIROVINSKOG SUSTAVA OD 1. SIJEČNJA 2024.	17
DOPRINOSI ZA MIROVINSKO OSIGURANJE	18
3. TRENDOVI NA TRŽIŠTU RADA – STRANI RADNICI, DJELOMIČNO UMIROVLJENJE I ATIPIČNI OBLICI RADA	20
4. DUGOROČNA ODRŽIVOST I PRIMJERENOST MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	25
IZVJEŠĆE O STARENJU 2024.	25
IZVJEŠĆE O PRIMJERENOSTI MIROVINA 2024.	28
IZVJEŠĆE SVJETSKE BANKE O ANALIZI DUGOROČNE PRIMJERENOSTI I ODRŽIVOSTI MIROVINA U HRVATSKOM MIROVINSKOM SUSTAVU S NAGLASKOM NA MOGUĆIM POLITIKAMA ZA NJEGOVO UNAPRJEĐENJE	30
5. MJERE I AKTIVNOSTI IZ MIROVINSKOG SUSTAVA IZ STRATEŠKIH DOKUMENATA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE	33
6. ZAKLJUČCI RADNE SKUPINE	34

1. RADNA SKUPINA ZA ANALIZU STANJA MIROVINSKOGA SUSTAVA

Radna skupina za analizu stanja mirovinskoga sustava (u daljnjem tekstu: Radna skupina) osnovana je 11. srpnja 2022. Odlukom ministra nadležnog za mirovinski sustav, Marina Piletića. Osnivanje Radne skupine utvrđeno je kao reformska mjera „Povećanje adekvatnosti mirovina kroz nastavak mirovinske reforme“ u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026. (u daljnjem tekstu: NPOO); komponenta C4. Tržište rada i socijalna zaštita; potkomponenta C4.2. Unaprjeđenje mirovinskoga sustava kroz povećanje adekvatnosti mirovina, *Milestone* 300. Donošenje izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju.

Zadaća članova Radne skupine je:

- analiza učinaka mjera provedenih mirovinskim reformama u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti te obveznom i dobrovoljnom mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje
- razmatranje prijedloga usmjerenih na daljnje unaprjeđenje mirovinskoga sustava, s ciljem osiguranja održivosti i povećanja razine primjerenosti mirovina
- izrada zaključaka o provedenoj analizi mirovinskoga sustava koji će biti podloga za buduće izmjene zakonodavnog okvira i na temelju kojega će biti donesen izmijenjeni Zakon o mirovinskom osiguranju.

Kao rok za izvršenje navedene zadaće određen je IV. kvartal 2024. godine.

Zaključci Radne skupine objavit će se na mrežnim stranicama Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (u daljnjem tekstu: MROSP).

ČLANOVI RADNE SKUPINE

Radna skupina sastavljena je od ključnih dionika mirovinskoga sustava, predstavnika Vlade Republike Hrvatske, nadležnih institucija, umirovljeničkih udruga, akademske zajednice te socijalnih partnera.

- Dragan Jelić, državni tajnik u MROSP-u, voditelj Radne skupine od 11. srpnja 2022. do 11. prosinca 2022.
- Ivan Vidiš, državni tajnik u MROSP-u, voditelj Radne skupine od 12. prosinca 2022.
- Melita Čičak, MROSP, članica
- Snježana Zdjelar, MROSP, članica
- Nataša Smolić-Ročak, MROSP, zamjenica članice
- Ivana Radeljak Novaković, Ministarstvo financija (u daljnjem tekstu: MFIN), članica do 4. prosinca 2022.
- Mirela Kovač Jagar, MFIN, članica
- Dinko Pavuna, MFIN, zamjenik članice do 4. prosinca 2022.
- Silvia Sakan, MFIN, članica od 5. prosinca 2022.
- Jasna Prepeljanić, MFIN, članica od 20. ožujka 2023.
- Ivica Akmaž, Ministarstvo hrvatskih branitelja (u daljnjem tekstu: MHB), član
- Petra Šćukanec, MHB, zamjenica člana
- Ante Babić, Ministarstvo demografije i useljništva (u daljnjem tekstu: MDU), član

- Kornelija Bojanić, MDU, zamjenica člana
- Ivo Bulaja, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (u daljnjem tekstu: HZMO), član
- Antonija Krolo Vasilj, HZMO, zamjenica člana
- Zoran Protega, Središnji registar osiguranika (u daljnjem tekstu: REGOS), član
- Ksenija Vugrin, REGOS, zamjenica člana
- Katarina Litva, Državni zavod za statistiku (u daljnjem tekstu: DZS), članica do 23. veljače 2023.
- Snježana Varga, DZS, članica od 24. veljače 2023.
- Marinka Radman Čosić, DZS, zamjenica članice od 24. veljače 2023.
- Irena Mračić, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (u daljnjem tekstu: HANFA), članica
- Marko Periša, HANFA, zamjenik članice
- Petra Petak, HANFA, članica od 9. veljače 2023.
- Dijana Bojčeta Markoja, Udruga društava za upravljanje mirovinskim fondovima i mirovinskih osiguravajućih društava (u daljnjem tekstu: UMFO), članica
- Anita Ivkić Zavacki, UMFO, zamjenica članice
- Ivana Vukorepa, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (u daljnjem tekstu: PFZG), članica
- Željko Potočnjak, PFZG, zamjenik članice
- Marijana Bađun, Institut za javne financije (u daljnjem tekstu: IJF), članica
- Ivica Urban, IJF, zamjenik članice
- Krešimir Ivanda, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (u daljnjem tekstu: EFZG), član
- Dario Mustač, EFZG, zamjenik člana
- Ivica Rubil, Ekonomski institut Zagreb (u daljnjem tekstu: EIZ), član
- Tibor Kovač, EIZ, zamjenik člana
- Višnja Fortuna, Matica umirovljenika Hrvatske (u daljnjem tekstu: MUH), članica
- Ana Balaband, MUH, zamjenica članice
- Jasna Petrović, Sindikat umirovljenika Hrvatske (u daljnjem tekstu: SUH), članica
- Željko Garača, SUH, zamjenik članice
- Iva Tomić, Hrvatska udruga poslodavaca (u daljnjem tekstu: HUP), članica do 19. siječnja 2023.
- Hrvoje Stojić, HUP, član od 20. siječnja 2023.
- Darko Šeperić, Savez samostalnih sindikata Hrvatske (u daljnjem tekstu: SSSH), član
- Sunčica Brnardić, SSSH, zamjenica člana
- Ivana Šepak-Robić, Matica hrvatskih sindikata (u daljnjem tekstu: MHS), članica
- Robert Brozd, MHS, zamjenik članice do 2. srpnja 2024.
- Mirela Bojić, MHS, zamjenica članice od 3. srpnja 2024.
- Ana Kranjac Jularić, Nezavisni hrvatski sindikati (u daljnjem tekstu: NHS), članica do 12. rujna 2022.
- Krešimir Sever, NHS, član od 13. rujna 2022.
- Petar Jeknić, NHS, zamjenik člana.

U rad Radne skupine, ovisno o temi sastanka, bili su uključeni i predstavnici drugih tijela i institucija, odnosno vanjski suradnici kako bi dali svoj doprinos ispunjenu zadaća Radne skupine i svoje stručno mišljenje o pojedinim specifičnim pitanjima.

Na sastancima Radne skupine dodatno su sudjelovali predstavnici Hrvatskog aktuarskog društva, Hrvatske narodne banke, Hrvatskog mirovinskog osiguravajućeg društva i Raiffeisen mirovinskog osiguravajućeg društva.

SASTANCI RADNE SKUPINE

U razdoblju od 11. srpnja 2022. do kraja 2024. godine, održano je deset sastanaka Radne skupine sa sljedećim dnevnim redovima.

1. sastanak Radne skupine - 29. studenoga 2022.:

- Pregled mjera i aktivnosti iz strateških dokumenta u mirovinskom sustavu (Melita Čičak, MROSP)
- Prezentacije Izvješća o starenju stanovništva (The Ageing Report) i Izvješća o primjerenosti mirovina (The Pension Adequacy Report) (Alen Bučić, HZMO)
- Informacije o daljnjem radu Radne skupine (Melita Čičak, MROSP)

2. sastanak Radne skupine - 26. siječnja 2023.:

- Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti (Ivo Bulaja, HZMO)
- Katalog prava iz Zakona o mirovinskom osiguranju (Ivo Bulaja, HZMO)

3. sastanak Radne skupine - 1. ožujka 2023.:

- Pregled statističkih podataka o kretanjima prosječne mirovine i mirovinskom stažu od 2018. do 2022. godine (Alen Bučić, HZMO)
- Koordinacija na području mirovina primjenom uredbi Europske unije i međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju (Tihomil Jurica Bader, MROSP, i Antonija Krolo Vasilj, HZMO)

4. sastanak Radne skupine - 8. svibnja 2023.:

- Zapošljavanje stranaca u Republici Hrvatskoj (Ivan Vidiš, MROSP)
- Zakon o doprinosima (Jasna Prepeljanić, MFIN)

5. sastanak Radne skupine - 5. listopada 2023.:

- Uloga HANFA-e u sustavu mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje (Marko Periša, HANFA)
- Uloga REGOS-a u sustavu mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje (Zoran Protega, REGOS)
- Paket prijedloga izmjena zakona za unaprjeđenje II. i III. mirovinskoga stupa (Josip Majher, MROSP)

6. sastanak Radne skupine - 31. siječnja 2024.:

- Uloga mirovinskih osiguravajućih društava u fazi isplate kapitaliziranih sredstava iz II. i III. mirovinskog stupa (Dijana Bojčeta Markoja, UMFO, Ivan Grbac i Arijana Kokot, Reiffeisen mirovinsko osiguravajuće društvo)

7. sastanak Radne skupine - 7. ožujka 2024.:

- Djelomično umirovljenje (prof. dr. sc. Ivana Vukorepa, PFZG)
- Atipični (novi) oblici rada i utjecaj na mirovinska prava (prof. dr. sc. Ivana Vukorepa, PFZG)

8. sastanak Radne skupine - 2. srpnja 2024.:

- Radna snaga budućnosti u Republici Hrvatskoj: starija, raznovrsnija, tehnički potkovanija (Vedran Šošić, Hrvatska narodna banka)
- Održivost i primjerenost mirovinskoga sustava Republike Hrvatske – prikaz glavnih nalaza iz Izvješća o starenju i Izvješća o primjerenosti mirovina za 2024. godinu (Alen Bučić, HZMO)

9. sastanak Radne skupine - 25. rujna 2024.:

- Projekcije i preporuke mjera za dugoročno povećanje adekvatnosti i fiskalne održivosti mirovinskog sustava Republike Hrvatske (Zoran Anušić, Svjetska banka)

10. sastanak Radne skupine – 10. prosinca 2024.:

- Rasprava o radnom prijedlogu Nacrta analize i zaključaka Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava

2. MIROVINSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj čine obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti (u daljnjem tekstu: prvi mirovinski stup), obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje (u daljnjem tekstu: drugi mirovinski stup) i dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje (u daljnjem tekstu: treći mirovinski stup).

Transformiranjem mirovinskog sustava mirovinskom reformom iz 1998. godine, s početkom primjene od 1. siječnja 1999., uveden je kombinirani trostupni mirovinski sustav radi osiguranja dugoročne održivosti i primjerenosti mirovina. Naime, mirovinski sustav izložen je općim gospodarskim rizicima i nepovoljnim demografskim kretanjima, a svaki stup ima svoje prednosti, ali i specifične rizike kojima je izložen. U trodijelnom javno-privatnom mirovinskom sustavu rizici se dijele na više razina i načina financiranja, što bi prema ciljevima reforme za umirovljenike i gospodarstvo trebalo biti povoljnije od mirovinskog osiguranja koje se temelji isključivo na generacijskoj solidarnosti i financira samo na jedan način. Reforma je provedena u dvije faze. U prvoj fazi reformirano je mirovinsko osiguranje generacijske solidarnosti, od čega se najvažnije izmjene odnose na povećanje dobi za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu. Osim toga, promijenjena je formula za izračun mirovine, povećano je obračunsko razdoblje plaća koje se uzimaju za izračun mirovine i promijenjena je formula usklađivanja mirovina. Također, promijenjena je definicija invalidnosti te su ukinuta prava uvjetovana dohodovnim ili imovinskim cenzusom (zaštitni dodatak uz mirovinu i pravo na tuđu pomoć i njegu), koja su prebačena u sustav socijalne skrbi.

Od 2002. godine započela je druga faza reforme, u kojoj je počelo izdvajanje jedne četvrtine doprinosa u drugi mirovinski stup. Obveznici drugog mirovinskog stupa bili su osiguranici koji su 2002. godine imali manje od 40 godina života, a osiguranici u dobi između 40 i 50 godina života imali su pravo izbora. Konstituiranjem drugog i trećeg mirovinskog stupa planirano je jačanje ovisnosti mirovina o doprinosima uplaćenim tijekom radnog vijeka, smanjenje javnih mirovinskih izdataka, jačanje individualne odgovornosti pojedinca za starost te dugoročno stabiliziranje mirovinskog sustava.

SUSTAV MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU GENERACIJSKE SOLIDARNOSTI

Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti u Republici Hrvatskoj sada je uređeno Zakonom o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13., 151/14., 33/15., 93/15., 120/16., 18/18., 62/18., 115/18., 102/19., 84/21. i 119/22. - u daljnjem tekstu: ZOMO).

Prvi mirovinski stup utemeljen je na generacijskoj solidarnosti, tekućem financiranju izdataka i unaprijed definiranim davanjima. Novčana primanja iz podsustava obveznog mirovinskog osiguranja utemeljenog na generacijskoj solidarnosti imaju javnopravnu narav jer iz uplate doprinosa u taj podsustav proizlazi pravo osiguranika na ostvarivanje mirovine, pri čemu se ono obračunava prema unaprijed određenoj mirovinskoj formuli, a ne prema ukupnom iznosu doprinosa koji je osiguranik uplatio tijekom svog radnog vijeka. Odredbama ZOMO-a osiguranicima se na načelima uzajamnosti (ovisnost visine mirovine o dužini staža i visini plaća) i solidarnosti (socijalna preraspodjela u korist određenih skupina) obvezno osiguravaju prava za slučaj starosti i smanjenja radne sposobnosti, a članovima njihovih obitelji prava za slučaj smrti osiguranika, odnosno korisnika mirovine. Odredbama ZOMO-a uređeni su uvjeti, način i postupak ostvarivanja tih prava u HZMO-u.

Osim uvjeta koji moraju biti ispunjeni za ostvarivanje prava u slučaju nastanka rizika osiguranih ZOMO-om, ujedno je propisana i formula za izračun mirovine. Svota mirovine računa se prema ZOMO-u tako da se osobni bodovi pomnože s mirovinskim faktorom i aktualnom vrijednošću mirovine, a u svotu mirovine uračunava se i dodatak na mirovinu određen na način i pod uvjetima propisanim Zakonom o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 79/07., 114/11., 115/18. i 156/23.). Osobni bodovi za određivanje mirovine dobivaju se tako da se prosječni vrijednosni bodovi (utvrđuju se na temelju plaća i osnovica osiguranja u radnom vijeku u odnosu na prosječnu plaću u Republici Hrvatskoj) pomnože s ukupnim mirovinskim stažem i polaznim faktorom (ovisi o dobi osiguranika na dan stjecanja prava na mirovinu). Dakle, hrvatska bodovna mirovinska formula za izračun mirovina povezana je s dužinom mirovinskog staža i visinom plaća/osnovica i stoga ne sadrži redistributivne elemente, odnosno socijalnu preraspodjelu u korist pojedinih kategorija umirovljenika.

Od 1. siječnja 1999. mirovine i starih i novih umirovljenika usklađuju se prema aktualnoj vrijednosti mirovine (u daljnjem tekstu: AVM) prema propisanoj zakonskoj formuli. Mirovinskom reformom od 1. siječnja 2019. uveden je povoljniji model usklađivanja mirovina, prema kojem se umirovljenicima osigurava primjerenija usklađenost visine njihovih mirovina u odnosu na porast plaća, odnosno rasta potrošačkih cijena. Mirovine se usklađuju od 1. siječnja i 1. srpnja svake kalendarske godine na način da se stopa usklađivanja AVM-a utvrdi kao zbroj stope promjene indeksa potrošačkih cijena i indeksa rasta plaća u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi u omjeru 70:30 ili 30:70. Odluku o usklađivanju mirovina donosi Upravno vijeće HZMO-a, na temelju službenih podataka DZS-a, najkasnije dva mjeseca nakon isteka svakog polugodišta (u ožujku i rujnu tekuće godine).

Dodatak na mirovinu ostvarenu prema općem mirovinskom propisu uveden je 2007. godine s ciljem ponovne uspostave ravnoteže između onih koji su otišli u mirovinu prije reforme i

onih koji su to učinili nakon reforme, i to povećanjem mirovina ostvarenih nakon reforme. Neravnoteža je uglavnom proizlazila iz širenja obračunskog razdoblja s 10 najboljih uzastopnih godina na cijeli radni vijek. S proširenjem za po tri godine radnog staža (13 najboljih godina, 16 najboljih godina pa do cijelog radnog vijeka od 2010. godine) započelo se 2000. godine i to je dovelo do smanjenja stopa zamjene. Visina dodatka ovisi o godini ostvarivanja prava na mirovinu i određen je u visini od 4 % za mirovine ostvarene u 1999. godini do 27 % na mirovine ostvarene od 2010. godine nadalje. Mjera je prvotno bila predviđena za korisnike osigurane samo u prvom mirovinskom stupu temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti. Kasnije je proširena na sve osiguranike, uključujući one s kombiniranom mirovinom iz prvog i drugog mirovinskog stupa, gdje se dodatak primjenjuje samo na komponentu osnovne mirovine iz prvog mirovinskog stupa. Važno je napomenuti da se dodatak na mirovinu ne primjenjuje na najnižu i najvišu mirovinu. Dodatak na mirovinu od 27 % na osnovnu mirovinu umirovljenika osiguranih u više stupova uveden je 2019. godine, u iznosu do 27 % za dio mirovine iz prvog stupa na temelju mirovinskog staža ostvarenog do 31. prosinca 2001., a za dio mirovine na temelju staža ostvarene od 1. siječnja 2002. bio je prilagođen faktoru osnovne mirovine te je iznosio 20,25 %. Od 1. siječnja 2024. stopa dodatka na osnovnu mirovinu izjednačena je sa stopom dodatka koji se određuje samo u prvom mirovinskom stupu te iznosi 27 %.

Obvezni mirovinski sustavi u Republici Hrvatskoj obuhvaćaju sve zaposlene i samozaposlene osobe. Temelj za obvezno mirovinsko osiguranje osoba u radnom odnosu i s njime izjednačenih osoba proizlazi iz radnog ili sličnog odnosa zasnovanog ugovorom o radu kao dvostrano obveznom i konsenzualnom ugovoru s poslodavcem (pravnom ili fizičkom osobom) koja ima sjedište u Republici Hrvatskoj ili u državi članici Europske unije (u daljnjem tekstu: EU), odnosno Europskog gospodarskog prostora. Osobe koje obavljaju samostalan rad/profesionalnu djelatnost obvezno se osiguravaju na mirovinsko osiguranje ako su upisani u odgovarajući registar ili upisnik koje vode nadležna tijela, članovi su strukovnih udruga ili im se rješenjem nadležnog ministarstva odobrava obavljanje djelatnosti u skladu s odredbama posebnih zakona i sami za sebe su obveznici uplate doprinosa. Od 1. siječnja 2023. omogućen im je prestanak svojstva osiguranika za vrijeme odobrene privremene obustave ili mirovanja djelatnosti.

Ako nisu obvezno osigurani na mirovinsko osiguranje po nekoj drugoj od obveznih osnova osiguranja, obvezno se osiguravaju na mirovinsko osiguranje i sportaši sa statusom vrhunskog sportaša od I. do III. kategorije.

Također, obvezno su osigurane osobe upisane u upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, odnosno u upisnik šumoposjednika u svojstvu nositelja ili člana gospodarstva/domaćinstva dok se poljoprivrednici upisani u upisnik poljoprivrednika osiguravaju na osobni zahtjev. Obvezno se osiguravaju pomorci i članovi posade broda u nacionalnoj i međunarodnoj plovidbi, roditelj koji obavlja roditeljske dužnosti u prvoj godini života djeteta, a nije obvezno osiguran po drugoj osnovi (na osobni zahtjev), roditelj njegovatelj, njegovatelj djeteta s teškoćama u razvoju ili njegovatelj osobe s invaliditetom prema propisima o socijalnoj skrbi, za vrijeme trajanja toga statusa te udomitelj, članovi uprave i izvršni direktori trgovačkih društava, likvidatori i upravitelji zadruge ako nisu obvezno osigurani po drugoj osnovi te osobe koje ostvaruju drugi dohodak prema propisima o porezu na dohodak.

Osim toga, obuhvaćene su i osobe osigurane u određenim okolnostima koje nemaju svojstvo osiguranika, a pravo na osiguranje utvrđuje se kad nastane osiguran slučaj koji daje pravo

iz mirovinskog osiguranja. Osobe kojima je prestalo obvezno mirovinsko osiguranje mogu se osigurati na produženo osiguranje ako od prestanka obveznog osiguranja nije proteklo više od 12 mjeseci i ako podnesu prijavu osiguranja u tom roku.

Zakonska dob za umirovljenje u Republici Hrvatskoj za starosnu mirovinu mirovinskom reformom iz 1998. godine povećana je na 65 godina života, a za prijevremenu starosnu mirovinu na 60 godina, s ciljem prilagodbe mirovinskog sustava starenju stanovništva i duljem očekivanom životnom vijeku, poboljšanja dugoročne održivosti mirovinskog sustava i primjerenosti mirovina. U cilju postizanja rodne ravnopravnosti u 2010. godini započelo je izjednačavanje dobi za umirovljenje za žene, a dovršit će se u 2030. godini. U 2024. godini dob za odlazak u starosnu mirovinu za muškarce iznosi 65 godina života, a za žene 63 godine i 6 mjeseci života. Dob za prijevremeno umirovljenje postavljena je pet godina niže. Što se tiče uvjeta ostvarenog mirovinskog staža, za starosnu mirovinu potrebno je 15 godina, a za prijevremenu starosnu mirovinu 35 godina mirovinskog staža, dok je za žene kod prijevremene starosne mirovine u prijelaznom razdoblju predviđeno postupno podizanje mirovinskog staža po 3 mjeseca i u 2024. iznosi 33 godine i 6 mjeseci.

U 2014. godini uvedene su dvije dodatne vrste mirovina: starosna mirovina za dugogodišnje osiguranike koji su navršili 60 godina starosti i 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju i prijevremena starosna mirovina zbog stečaja poslodavca, bez primjene faktora umanjenja mirovine prije zakonske dobi za umirovljenje. Prva je opcija u velikoj mjeri iskorištena posljednjih godina, dok je drugu iskoristio mali broj novih umirovljenika. Od 1. siječnja 2023. mirovina za dugogodišnje osiguranike povećava se za 0,15 % po mjesecu kasnijeg odlaska u mirovinu nakon navršene 60. godine života, najviše za pet godina prije navršavanja zakonske dobi za starosnu mirovinu.

Iako je reformom od 1. siječnja 2019. napravljen značajan iskorak u prilagodbi sustava demografskim kretanjima te su otklonjene uočene generacijske nejednakosti u mirovinskom sustavu i ostvareni pozitivni pomaci za sadašnje i buduće umirovljenike (ubrzano izjednačavanje dobi za prijevremenu starosnu i starosnu mirovinu za žene u odnosu na muškarce u 2027. godini, povećanje dobi za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu kroz prijelazno razdoblje u 2033. godini, povećanje dobi za starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika na 61 godinu u 2027. godini te je uvedeno i umanjenje prijevremene starosne mirovine od 0,3 % za svaki mjesec ranijeg umirovljenja umjesto do tada linearnog umanjenja u rasponu od 0,10 % do 0,34 %, ovisno o duljini navršenog mirovinskog staža), Građanska inicijativa „67 je previše“ podnijela je Zahtjev za raspisivanje državnog referenduma o Zakonu o izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju. Uvažavajući volju hrvatskih građana, pristupilo se izmjenama ZOMO-a koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020., kojim su u cijelosti preuzeti prijedlozi iz referendurnog Zahtjeva - dob za starosnu mirovinu smanjena je na 65, za prijevremenu starosnu mirovinu na 60 te za starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika na 60 godina. Također je smanjeno umanjenje za prijevremeno umirovljenje s 0,3 % na 0,2 % za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu, a usporeno je i izjednačavanje dobi za prijevremenu starosnu i starosnu mirovinu za žene u odnosu na muškarce s 2027. na 2030. godinu. Umanjenje u slučaju prijevremenog odlaska u mirovinu nekoliko je puta izmijenjeno nakon 1999. godine. Od siječnja 2020. godine iznosi 0,2 % po mjesecu, odnosno za odlazak u mirovinu do pet godina ranije primanja su niža do 12 %. Trenutačno umanjenje manje je od aktuarski neutralnog umanjenja i manje od umanjenja u državama članicama EU-a. To

podrazumijeva da umirovljenici koji odlaze u mirovinu u starijoj dobi djelomično subvencioniraju mirovine prijevremenih umirovljenika.

Bonus za kasniji odlazak u starosnu mirovinu, tzv. bonifikacija, uveden je 2010. godine u iznosu od 0,15 % po mjesecu, u 2019. godini povećan je na 0,34 % te na 0,45 % u siječnju 2023. godine i primjenjuje se na osiguranika koji prvi put stječe mirovinu nakon navršene starosne dobi propisane za stjecanje prava na starosnu mirovinu i ima 35 godina mirovinskog staža, a najviše za pet godina kasnijeg umirovljenja. U drugim državama članicama EU-a ne postoji takvo ograničenje, a bonus na starosnu mirovinu ovisi samo o dobi umirovljenja, u skladu s načelima aktuarske matematike. Primjena bonusa za kasniji odlazak u starosnu mirovinu učvršćuje odnos između uplaćenih doprinosa i troška doživotne mirovine, odražavajući kraće razdoblje isplate mirovine, čime se smanjuju kumulativni izdaci za odgođene starosne mirovine u usporedbi s mirovinama ostvarenim u mlađoj dobi. Faktor od 0,45 % po mjesecu blizu je aktuarski neutralne razine i sličan je bonusima koji se primjenjuju u drugim državama članicama. Također, za osiguranika koji prvi put ostvaruje pravo na starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika bonus iznosi 0,15 % po mjesecu za svaki mjesec nakon navršenih godina života propisanih za stjecanje prava na tu mirovinu, a najviše za pet godina. Pravo na bonus primjenjuje se i za određivanje obiteljske mirovine nakon smrti osiguranika koji je umro nakon navršene starosne dobi propisane za stjecanje prava na starosnu mirovinu, odnosno starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika.

Osnovna mirovina (mirovina iz prvog mirovinskog stupa koja se isplaćuje osobama osiguranima u oba obvezna mirovinska stupa) postala je od 2014. godine vezana uz dohodak, osim dijela koji je obuhvaćen propisima o najnižoj i najvišoj mirovini, a izračunava se prema istoj formuli s bodovima kao i mirovina ostvarena samo u prvom mirovinskom stupu. Međutim, osnovna mirovina niža je u odnosu na punu mirovinu iz prvog mirovinskog stupa zbog faktora osnovne mirovine od 0,75 koji odražava omjer između stope doprinosa za prvi stup od 15 %, koju uplaćuju osiguranici obaju obveznih stupova, i stope od 20 %, koju uplaćuju osiguranici samo prvog mirovinskog stupa ($15:20 = 0,75$). Faktor osnovne mirovine primjenjuje se pri izračunu osnovne mirovine za razdoblje uplate doprinosa u drugi stup (od 2002. godine). Korisnici osnovne mirovine imaju pravo na najnižu i najvišu mirovinu, umanjenu za faktor osnovne mirovine za godine staža osiguranja navršene od 2002. godine.

Preraspodjela i solidarnost u javnom mirovinskom sustavu prema osobama s niskim primanjima osiguravaju se najnižom i najvišom mirovinom.

Sukladno načelu solidarnosti u mirovinskom sustavu, osigurana je donja razina prava iz mirovinskog osiguranja u visini najniže mirovine koja se isplaćuje onim korisnicima čija je mirovina, određena prema mirovinskom stažu i plaćama te uvećana za dodatak od 27 %, niža od iznosa mirovine koje zakonodavac smatra najnižom prihvatljivom granicom mirovinskih primanja. S obzirom na to kako se primjenom instituta najniže mirovine osigurava određena donja, socijalno prihvatljiva razina mirovina, njome se ujedno vrši i preraspodjela mirovinskih primanja, od onih s višim k onima s nižim mirovinskim primanjima. Do te preraspodjele dolazi stoga što se najniža mirovina financira iz doprinosa osiguranika te ovisi samo o dužini mirovinskog staža, a ne i o plaćama (doprinosa) osiguranika. Institut najniže mirovine, koji ima snažnu socijalno-zaštitnu funkciju, utvrđen je 1999. godine na 97 % AVM-a. Povećan je na 100 % AVM-a 2019. i na 103 % AVM-a od 1. siječnja 2023. Dodatak na mirovinu od 4 % do 27 % ne primjenjuje se na najnižu

mirovinu. Najniža mirovina ne utvrđuje se na temelju imovinskog cenzusa, razmjerna je trajanju radnog staža i primjenjuje se isti sustav bonusa i umanjenja kao i opća formula za izračun mirovine iz prvog stupa. Osobe s prosječnim dohotkom tijekom radnog staža manjim od 81,1 % prosječne plaće primaju najnižu mirovinu. Nizak prosječni iznos najniže mirovine povezan je s kratkim prosječnim radnim stažem budući da se ostvaruje u prosjeku nakon 28 godina mirovinskog staža. Izdaci za mirovine koji proizlaze iz razlike između stvarno isplaćene najniže mirovine i mirovine koja bi bila isplaćena da se utvrdi na temelju opće formule za mirovine u 2023. godini iznosili su oko 387 milijuna eura ili 5,4 % ukupnih izdataka za mirovine. Oko 40 % novih starosnih mirovina 2023. godine činile su najniže mirovine. Postoje znatne razlike među spolovima: procjena je da će 34 % novih umirovljenika i 51 % novih umirovljenica primati najnižu starosnu mirovinu. U rujnu 2024. godine ukupno je bilo 315.813 korisnika najniže mirovine ili 27,8 % svih mirovina prema općem propisu.

Prema Zakonu o najvišoj mirovini („Narodne novine“, br. 162/98. i 82/01.) najviša mirovina izračunava se tako da se ukupni mirovinski staž osiguranika iskazan u obliku decimalnog broja pomnoži s 3,8 vrijednosnih bodova i polaznim faktorom te se tako izračunati osobni bodovi pomnože s mirovinskim faktorom i AVM-om. U slučaju kada svota mirovine, izračunata prema odredbama ZOMO-a, prelazi svotu određenu prema spomenutom Zakonu, određuje se svota najviše mirovine. Kao i najniža mirovina, najviša mirovina podliježe tzv. penalizaciji/bonifikaciji u slučaju prijevremenog/kasnijeg umirovljenja i odnosi se na sve vrste mirovina koje se isplaćuju iz obveznog mirovinskog osiguranja. Dodatak na mirovinu od 4 % do 27 % ne primjenjuje se na najvišu mirovinu.

Obiteljska mirovina je pravo iz mirovinskog sustava kojim se članovima obitelji umrlog osiguranika ili korisnika mirovine prema unaprijed zakonom definiranim uvjetima osiguravaju sredstva za život nakon nastanka osiguranog rizika smrti. Stoga, za priznanje prava na obiteljsku mirovinu, pored općih uvjeta koji moraju biti ispunjeni na strani umrlog osiguranika ili korisnika mirovine, istodobno na strani člana obitelji moraju biti ispunjeni i posebni uvjeti propisani za svaku pojedinu skupinu članova obitelji. Minimalna dob za stjecanje prava na obiteljsku mirovinu udovice/udovca i s njima izjednačenih osoba iznosi 50 godina, što je niže nego u većini država članica EU-a.

Od 2023. godine sve obiteljske mirovine povećane su za 10 %, sa 70 % na 77 % mirovine preminulog osiguranika/korisnika, za jednog korisnika obiteljske mirovine, do 110 % za četiri ili više korisnika obiteljske mirovine, a po prvi put omogućeno je korištenje dijela obiteljske mirovine uz osobnu mirovinu (starosnu, prijevremenu ili invalidsku mirovinu) ako korisnik ima najmanje 65 godina života. Dio obiteljske mirovine određuje se u visini 27 % od obiteljske mirovine za jednog člana obitelji, pri čemu ukupna svota mirovina iz obveznog mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj ne smije prelaziti iznos od 80 AVM. Pravo na dio obiteljske mirovine u rujnu 2024. godine koristio je 108.651 korisnik, a prosječno povećanje mirovine iznosi 112 eura.

Dvije su vrste prava po osnovi utvrđene invalidnosti, a ovise o stupnju utvrđene invalidnosti: 1. invalidska mirovina zbog potpunog gubitka radne sposobnosti i 2. invalidska mirovina zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti. Pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik na temelju djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti ako je djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti nastao zbog bolesti ili ozljede izvan rada prije navršanih 65 godina života i ako mu navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka.

Iznimno, ako je djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti osiguranika nastao zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, pravo na invalidsku mirovinu osiguranik stječe bez obzira na dužinu mirovinskog staža.

Mirovinski staž za izračun invalidske mirovine sastoji se od stvarno ostvarenog staža osiguranja (s iznimkom osiguranika kod kojega je invalidnost uzrokovana ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, u kojem se slučaju za određivanje invalidske mirovine uzimaju vrijednosni bodovi najmanje za 40 godina mirovinskog staža) i pridodanog staža koji se dodaje radi nadoknade dijela radnog staža izgubljenog zbog nastanka invaliditeta (uveden je 1. siječnja 1999. kao socijalno-zaštitni mehanizam kojim se na svojevrzni način nadoknađuje mirovinski staž u slučajevima nastupa invalidnosti ili smrti u mlađoj životnoj dobi). Pridodani staž počinje za invalidsku mirovinu – na dan nastanka smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, a za obiteljsku mirovinu – na dan smrti osiguranika (s obzirom na to kako članovi obitelji umrlog osiguranika imaju pravo na obiteljsku mirovinu, između ostalih uvjeta i ako je osiguranik ispunjavao uvjete dužine mirovinskog staža za stjecanje prava na invalidsku mirovinu). Trajanje pridodanoga staža računa se tako da se za razdoblja u kojima osiguranik nije ostvario staž osiguranja pribroje razdoblja do navršene 55. godine života osiguranika u trajanju od dvije trećine, a nakon 55. do navršene 60. godine života osiguranika u trajanju od jedne polovine.

Udio izdataka za invalidske mirovine posljednjih se godina smanjuje. Sličan trend očekuje se i u budućnosti jer se godišnji priljev novih invalidskih umirovljenika smanjio s prosječnih deset tisuća do 2012. godine na oko dvije i pol tisuće u posljednjih deset godina. Osim toga, nakon navršene zakonske dobi za odlazak u mirovinu, korisnici invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti prevode se u korisnike starosne mirovine i njihova se mirovina računa kao izdatak za starosnu mirovinu.

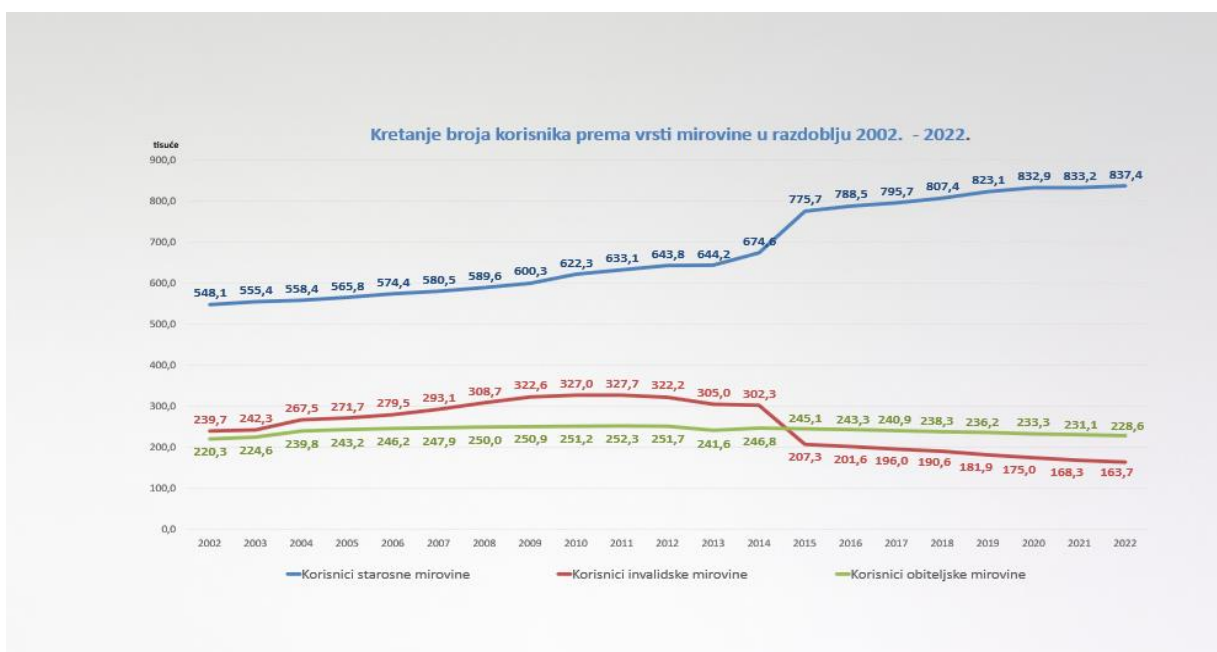
Prema podacima HZMO-a, u rujnu 2024. godine bilo je 90.743 korisnika invalidskih mirovina ostvarenih prema općim propisima (uključujući i međunarodne ugovore), u prosječnom iznosu od 401,58 eura te s prosječnim mirovinskim stažem od 21 godinu, 10 mjeseci i 17 dana. Najnižu mirovinu koristi ukupno 41.198 korisnika u prosječnom iznosu od 358,93 eura te s prosječnim mirovinskim stažem od 20 godina i 18 dana. Udio korisnika invalidskih mirovina prema općem propisu u ukupnom broju umirovljenika (1.226.522) iznosi 7,40 %. Od ukupnog broja korisnika invalidske mirovine, korisnika invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti (ranije profesionalne nesposobnosti za rad) ima 55.020. Najnižu mirovinu koristi 41.198 korisnika u prosječnom iznosu od 330,41 eura i s prosječnim mirovinskim stažem od 20 godina i 18 dana. Prosječna invalidska mirovina, bez međunarodnih ugovora, u iznosu od 401,58 eura zaostaje za prosječnom starosnom mirovinom, koja je u rujnu 2024. godine iznosila 613,64 eura, za 212,06 eura odnosno 34,56 % (iznosi prosječne starosne i invalidske mirovine u 2024. godini uključuju i dio obiteljske mirovine za one koji ostvaruju pravo).

Dodani staž namijenjen je roditelju – majci ili posvojiteljici koja ostvaruje pravo na mirovinu prema općim i posebnim propisima iz obveznog mirovinskog osiguranja. Dodaje se ukupnom mirovinskom stažu za izračun visine mirovine na način da se dodaje razdoblje od šest mjeseci za svako rođeno i/ili posvojeno dijete. Institut dodanog staža uveden je u hrvatski mirovinski sustav od 1. siječnja 2019. kao demografska mjera u okviru mirovinskog sustava kojom se na odgovarajući način, a sukladno gospodarskim mogućnostima, štiti majčinstvo i nastoje otkloniti

razlike u visini mirovine između muškaraca i žena. Iznimno, predviđa se i mogućnost ostvarivanja dodanog staža ocu ili posvojitelju ako je koristio pretežni dio dodatnog roditeljnog dopusta (dodatni roditeljni dopust otac može koristiti u razdoblju od 70 dana nakon poroda do šest mjeseci djetetova života). Pravo na dodani staž je ostvarilo više od 85.000 korisnika, a na temelju dodanog staža od šest mjeseci po djetetu mirovina im je prosječno povećana za otprilike 2 % po djetetu, odnosno za dvoje djece prosječno povećanje iznosi oko 18 eura.

Prije uvođenja ovog instituta u mirovinski sustav, rodni jaz u mirovinama u 2018. godini iznosio je ukupno 20,4 % (bez međunarodnih ugovora), s prosječnom mirovinom od 405,70 eura za muškarca te 323,09 eura za žene, dok je u 2023. godini iznosio 19,9 %, s prosječnom mirovinom od 619,44 eura za muškarca te 495,97 eura za žene. Smanjivanje rodnog jaza u mirovinskim primanjima djelomično se može objasniti činjenicom da se dob za umirovljenje žena u Republici Hrvatskoj polagano podiže do 2030. godine (za tri mjeseca svake godine), a dulja razdoblja plaćanja doprinosa utječu na visinu mirovinskih primanja. Također, značajno se smanjio u 2023. godini zbog povećanja najnižih mirovina i redefiniranja obiteljskih mirovina, pri čemu je više žena nego muškaraca imalo koristi od ove dvije mjere. Rodni jaz u mirovinama u Republici Hrvatskoj manji je od prosjeka EU te je u 2023. iznosio 23,5 %, dok je prosjek EU iznosio 25,4 %. Postojeći rodni jaz u mirovinama u Republici Hrvatskoj, ako se promatra na razini ukupne populacije umirovljenika, uvelike je određen kao posljedica specifičnih okolnosti nastalih u posljednja tri desetljeća (značajan broj korisnika invalidskih mirovina povezanih sa stradanjem u Domovinskom ratu, koje u najvećoj mjeri ostvaruju muškarci te kratak mirovinski staž i rano umirovljenje žena krajem prošlog i početkom ovog stoljeća). Ako promatramo kretanje rodnog jaza u mirovinama među novim korisnicima koji su ostvarili pravo na mirovinu u posljednjih nekoliko godina, rodni jaz je izrazito nizak te je u 2023. godini prosječna mirovina novih korisnika mirovina – žena bila svega 6% manja od prosječne mirovine muškaraca, što je znatno ispod prosjeka EU.

Prikaz kretanja ukupnog broja korisnika prema vrsti prava (starosna, invalidska i obiteljska mirovina) u razdoblju od 2002. do 2022. godine pokazuje pad broja korisnika invalidskih mirovina i porast broja korisnika starosnih mirovina, dok je broj korisnika obiteljske mirovine ostao podjednak:

SUSTAV MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU INDIVIDUALNE KAPITALIZIRANE ŠTEDNJE

Sustav mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje obuhvaća drugi mirovinski stup (obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje) i treći mirovinski stup (dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje). Drugi i treći mirovinski stup provode subjekti privatnog prava, a doprinosi osiguranika se ne koriste za isplatu mirovina sadašnjih korisnika već se ulažu u imovinu koja ostvaruje prinos pa se mirovina ostvaruje i isplaćuje na temelju vlastite akumulirane štednje na računu u obveznom odnosno dobrovoljnom mirovinskom fondu. Zakoni koji uređuju sustav mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje su Zakon o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 19/14., 93/15., 64/18., 115/18., 58/20. i 156/23.), Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 19/14., 29/18., 115/18. i 156/23.) i Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima („Narodne novine“, br. 22/14., 29/18., 115/18. i 156/23.).

DRUGI MIROVINSKI STUP

Drugi stup mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj uveden je kao obvezna komponenta mirovinskog sustava za sve osiguranike rođene nakon 1. siječnja 1962., a usmjeren je na diverzifikaciju mirovinskih primanja radi smanjenja pritiska na prvi mirovinski stup. Pokriva pretežno rizik starosti, ali i rizike invaliditeta i smrti pod određenim okolnostima (ako je član fonda stariji od 55 godina i članstvo duže od deset godina te ako bi iznos invalidske ili obiteljske mirovine iz oba mirovinska stupa bio veći od iznosa samo iz prvog mirovinskog stupa).

Sustav financiranja drugog mirovinskog stupa organiziran je kroz obvezne doprinose iz bruto plaće svakog osiguranika, od čega se 5 % bruto plaće uplaćuje u drugi mirovinski stup, dok se preostalih 15 % uplaćuje u prvi mirovinski stup. Zauzvrat, osiguranici drugog mirovinskog stupa imaju pravo na smanjenu mirovinu iz prvog mirovinskog stupa (osnovna mirovina izračunata s faktorom osnovne mirovine 0,75) s dodanom doživotnom mirovinom iz drugog mirovinskog stupa koja se isplaćuje s osobnog računa.

Doprinosi za drugi mirovinski stup prikupljaju se u obveznim mirovinskim fondovima, kojima trenutačno upravljaju četiri mirovinska društva – Allianz ZB, Erste Plavi, PBZ Croatia osiguranje i Raiffeisen. Sredstva koja se prikupljaju u drugom stupu ulažu se u različite financijske instrumente na tržištu kapitala, kao što su dionice, obveznice i državni vrijednosni papiri. Na taj način, kapitalizirani doprinosi rastu tijekom vremena i potencijalno osiguravaju veću mirovinu za osiguranike. Obvezni mirovinski fondovi prošli su kroz nekoliko valova liberalizacije pravila ulaganja, 2014., 2019. i 2024. godine.

Da bi se bolje prilagodili različitim životnim fazama osiguranika i razini rizika koju žele preuzeti, mirovinski fondovi podijeljeni su u tri osnovne kategorije prema profilu rizika. Mirovinski fondovi A kategorije su fondovi visoke rizičnosti namijenjeni mlađim osiguranicima. Ovi fondovi imaju veću izloženost dionicama i rizičnijim ulaganjima koja dugoročno mogu donijeti veće prinose, ali su istovremeno podložnija tržišnim oscilacijama. Mirovinski fondovi B kategorije su fondovi srednje rizičnosti koji nude uravnoteženu kombinaciju ulaganja u dionice i obveznice, a namijenjena je osiguranicima srednje životne dobi. Fondovi B kategorije su kompromis između

rasta i sigurnosti, što ih čini pogodnima za one koji imaju relativno umjerene sklonosti prema riziku. Mirovinski fondovi C kategorije su fondovi niske rizičnosti namijenjeni osiguranicima koji su blizu umirovljenja. Ova kategorija fondova orijentirana je na sigurnost ulaganja, s većim udjelom obveznica i državnih vrijednosnih papira, smanjujući tako volatilnost i tržišne rizike, ali donoseći i nešto niže prinose u usporedbi s fondovima A i B kategorije.

S obzirom na to da mješoviti mirovinski sustav nije dosegao svoju punu zrelost, koja se očekuje u roku od 40 godina od njegov implementacije, mirovinskom reformom iz 2019. godine uvedena je mogućnost istupa iz drugog mirovinskog stupa za sve članove. Ranije su takvu mogućnost imali samo osiguranici koji su 2002. godine imali između 40 i 50 godina života i oni koji su dobrovoljno pristupili drugom mirovinskom stupu. Osiguranici drugog mirovinskog stupa mogu birati između mirovine samo iz prvog mirovinskog stupa, pod uvjetom da se kapitalizirana štednja s njihovog računa prenese u državni proračun, i mirovine iz oba mirovinska stupa. Omogućavanjem izbora povoljnije mirovine zaštićen je znatan broj osiguranika u razdobljima nepovoljnih ciklusa na financijskim tržištima, posebno onih s niskim primanjima.

Također, 2019. godine omogućena je jednokratna isplata 15 % mirovinske štednje u drugom mirovinskom stupu u trenutku odlaska u mirovinu, samo za umirovljenike s osnovnom mirovinom iz prvog mirovinskog stupa koja je 15 % viša od najniže mirovine iz prvog mirovinskog stupa, a 2024. godine iznos jednokratne isplate podignut je na visinu do 20 % ukupno kapitaliziranih sredstava u drugom mirovinskom stupu, uz istodobno smanjenje graničnog iznosa za jednokratnu isplatu na visinu najniže mirovine.

Prema podacima Središnjeg registra osiguranika na dan 31. listopada 2024. u obveznim mirovinskim fondovima bilo je 2.321.855 članova, od čega 412.845 u kategoriji A, 1.811.474 u kategoriji B i 97.536 u kategoriji C, a ukupna sredstva na njihovim računima iznosila su 22,66 milijardi eura.

Do istog datuma zaprimljeno je 11.875 izjava o izboru mirovine, od čega je 7.687 (65 %) osiguranika izabralo mirovinu samo iz prvog mirovinskog stupa, a 4.188 (35 %) osiguranika izabralo mirovinu iz oba mirovinska stupa.

Važno je i istaknuti kako, unatoč izmjenama zakonodavnog okvira u nekoliko navrata da bi se fleksibilizirala mogućnost izbora te naporima usmjerenima na podizanje financijske pismenosti osiguranika, i dalje jako mali broj osiguranika prilikom prvog zaposlenja izabire obvezni mirovinski fond (oko 2 %).

TREĆI MIROVINSKI STUP

Štednja u trećem mirovinskom stupu potpuno je dobrovoljna i prilagođena osobnim potrebama i mogućnostima svakog člana dobrovoljnog mirovinskog fonda. Građani mogu ugovoriti dobrovoljnu štednju kroz hrvatske dobrovoljne mirovinske fondove ili putem paneuropskog osobnog mirovinskog proizvoda (PEPP) koji omogućava prijenos mirovinskih prava među članicama EU-a. Član bira iznos, učestalost i trajanje uplata, bez obveze redovitih uplata. Čak i ako privremeno ili trajno prestane s uplatama, članstvo u fondu se ne prekida, a postojeća sredstva i dalje ostvaruju prinose.

Dobrovoljni mirovinski fondovi mogu biti otvoreni, dostupni svima, i zatvoreni, namijenjeni određenim grupama poput zaposlenika pojedinih poduzeća, članova sindikata ili udruga

samostalnih djelatnosti. U Republici Hrvatskoj četiri mirovinska društva (Allianz ZB, Erste Plavi, PBZ Croatia osiguranje i Raiffeisen) upravljaju s osam otvorenih i 21 zatvorenim dobrovoljnim mirovinskim fondom.

U trećem stupu na dan 31. listopada 2024. bilo je ukupno 461.607 članova, od tog broja u otvorenim dobrovoljnim mirovinskim fondovima 412.459 članova, a u zatvorenim 49.148 članova. Broj članova otvorenih i zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova povećao se u odnosu na prethodnu godinu za 24.769 članova, ali i dalje je nedostatan broj osiguranika uključen u otvorene i zatvorene dobrovoljne mirovinske fondove. Stoga je važno dodatno poticati dobrovoljnu mirovinsku štednju kroz poboljšanje pristupa programima za povećanje financijske pismenosti, kako bi osvijestili mlađe generacije na potrebu osiguranja prihoda za dostojanstvenu starost.

Ukupna neto imovina dobrovoljnih mirovinskih fondova na dan 31. listopada 2024. iznosila je 1,38 milijardi eura i porasla je za 220 milijuna eura u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupne neto imovine, imovina otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova iznosila je 1,14 milijardi eura, a zatvorenih 236 milijuna eura. Od početka poslovanja, odnosno 2002. godine, prosječni godišnji prinos svih otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova iznosi 4,69 %, dok je prinos zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova u prosjeku bio 5,49 %.

Država podržava dobrovoljnu mirovinsku štednju kroz poticajna sredstva od 15 % godišnje uplaćenog iznosa do maksimalno 99,54 eura. Da bi ostvarili maksimalan iznos poticaja članovi trebaju godišnje uplatiti 663,61 eura. Poslodavci, također, mogu uplaćivati štednju za zaposlenike čime ostvaruju porezne olakšice do iznosa 66,37 eura mjesečno, odnosno 796,44 eura godišnje po zaposleniku.

Mirovinu iz trećeg mirovinskog stupa mogu isplaćivati mirovinska društva, mirovinska osiguravajuća društva i društva za životno osiguranje.

ULOGA MIROVINSKIH OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Mirovinska osiguravajuća društva igraju ključnu ulogu u fazi isplate mirovina iz drugog i trećeg mirovinskog stupa. Trenutno u Republici Hrvatskoj posluju dva mirovinska osiguravajuća društva - Hrvatsko mirovinsko osiguravajuće društvo d.d. i Raiffeisen mirovinsko osiguravajuće društvo d.d. Mirovinsko osiguravajuće društvo primarno jamči doživotnu isplatu mirovine svojim korisnicima u unaprijed definiranom iznosu pri čemu je trajanje isplate mirovine neizvjesno, posljedično čemu su ta društva izložena riziku dugovječnosti.

Ostvarivanje prava na mirovinu iz drugog mirovinskog stupa stječe se ostvarivanjem prava na mirovinu iz prvog mirovinskog stupa. Ako korisnik izabere isplatu kombinirane mirovine, mora izabrati i mirovinsko osiguravajuće društvo s kojim će sklopiti ugovor o isplati doživotne mirovine iz obveznog mirovinskog osiguranja.

Pri određivanju iznosa mirovine koriste se modeli aktuarske matematike. Osnovni parametri koji se uzimaju u obzir pri izračunu mirovine su očekivani životni vijek, inflacija i prinosi, nasljedivost, mogućnost djelomične jednokratne isplate i naknade. Parametri koji određuju visinu mirovine, koji su individualni i na koje utječe korisnik, su oblik isplate (razina nasljedivosti te iznos doznake i jednokratne isplate), dok očekivani životni vijek, očekivane prinose i inflaciju postavlja mirovinsko osiguravajuće društvo te na njih korisnik nema utjecaja.

Trenutno se oko 50 % osiguranika opredjeljuje za pojedinačnu doživotnu mirovinu sa zajamčenom isplatom kapitaliziranih sredstava koja korisniku omogućuje doživotno primanje mirovine. U slučaju smrti korisnika mirovine prije nego mu se isplati cjelokupni iznos doznake, preostali dio kapitaliziranih sredstava isplatit će se zakonskim nasljednicima sukladno odredbama zakona kojim je uređeno nasljeđivanje. Budući da se radi o obliku mirovine koji nije izrijekom predviđen u Zakonu o mirovinskim osiguravajućim društvima, već se radi o obliku u okviru pojedinačne mirovine, moguće je da će se javiti potreba dodatne regulacije ovog oblika isplate mirovine.

Jedan od problema istaknutih na radnoj skupini je nepostojanje službenih rentnih tablica smrtnosti u Republici Hrvatskoj. Naime, DZS ima samo opće populacijske tablice smrtnosti, dok je kod izračuna očekivanog doživljenja potrebno koristiti rentne tablice smrtnosti. Za izradu navedenih tablica potrebno je pokrenuti suradnju DZS-a s Hrvatskim aktuarskim društvom, Prirodoslovno-matematičkim fakultetom i HANFA-om budući da je svim stručnim tijelima u interesu što bolja projekcija stvarnog očekivanog životnog vijeka, a frekventno vrijeme izdavanja projekcija je nakon popisa stanovništva.

Za svaku novu preuzetu obvezu mirovinsko osiguravajuće društvo mora osigurati dostatan kapital za pokriće zahtijevane granice solventnosti. Mirovinska osiguravajuća društva ulažu sredstva za isplatu mirovine u različite oblike financijske imovine, najviše u državne i korporativne obveznice, dionice, fondove i nekretnine, pridržavajući se zakonskih limita. Cilj ovih ulaganja je osigurati likvidnost za isplatu mirovina, što uključuje i indeksiranje za inflaciju te održavati zadovoljavajuću razinu pokrivenosti obveza s imovinom u zadanim limitima, a ujedno generirati višak koji se može pripisati korisnicima. Mirovinska osiguravajuća društva imaju obvezu pripisati korisnicima mirovine iz obveznog mirovinskog osiguranja višak ako se u godišnjem financijskom izvještaju utvrdi da vrijednost imovine za pokriće tehničkih pričuva prelazi 115 % vrijednosti svih tekućih i budućih obveza prema svim ugovorima o mirovinama.

IZMJENE PROPISA IZ KAPITALIZIRANOG MIROVINSKOG SUSTAVA OD 1. SIJEČNJA 2024.

Paket izmjena zakonskih propisa iz kapitaliziranog mirovinskog sustava obuhvatio je izmjene Zakona o obveznim mirovinskim fondovima, Zakona o dobrovoljnim mirovinskim fondovima i Zakona o mirovinskim osiguravajućim društvima, ali i izmjene Zakona o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Cilj ovih izmjena bio je povećanje broja korisnika koji biraju isplatu mirovine iz oba mirovinska stupa, kao i ostvarivanje većih prinosa i viših iznosa mirovine te regulatorna unaprjeđenja, odnosno unaprjeđenje korporativnog upravljanja mirovinskim fondovima.

Naime, uočeno je da sve manje novih umirovljenika bira mirovinu iz oba obvezna mirovinska stupa što ugrožava održivost i svrhu trostupnog mirovinskog sustava. Također, rast AVM-a iz prvog mirovinskog stupa, kraći radni staž nakon 2002. godine, negativni prinosi obveznih mirovinskih fondova C kategorije u 2022. godini, promjene cjenika mirovinskih osiguravajućih društava koji su rezultirali smanjenjem iznosa mirovine s obzirom na njihovu obvezu da mirovine usklađuju sa, u tom trenutku, rastućom inflacijom, smanjuju postotak odabira korisnika kombinirane mirovine. Imovina obveznih mirovinskih fondova u zadnjem desetljeću više je nego

udvostručena te su prepoznate mogućnosti za fleksibilniju regulaciju ulaganja i ostvarivanje dodatnih prinosa za građane uz kontrolirano povećanje rizika u dužem roku.

Najbitnije izmjene su povećanje dodatka koji se određuje na osnovnu mirovinu iz prvog mirovinskog stupa u visini od 27 % umjesto dotadašnjih 20,25 % za zatečene i buduće korisnike osnovne mirovine, a povećanje broja korisnika iz prvog i drugog mirovinskog stupa namjerava se postići i omogućavanjem jednokratne isplate u visini do 20 % ukupno kapitaliziranih sredstava u drugom stupu te omogućavanjem izbora korisnicima mirovine vezano za način isplate mirovine iz drugog mirovinskog stupa uvođenjem mogućnosti isplate mirovine bez usklađivanja mirovine što će rezultirati većim iznosima mirovina na početku ugovora o mirovini, ali i isplatu mirovine u nepromijenjenom iznosu za čitavo vrijeme trajanja isplate mirovine, zbog čega je propisana obveza informiranja korisnika mirovina o posljedicama takvog izbora, posebice u uvjetima visoke ili rastuće inflacije..

Također, radi povećanja prinosa obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova uvedene su nove vrste imovine u koju mirovinska društva mogu ulagati imovinu fondova, primjerice nekretnine, neuvrštene hipotekarne obveznice i udjeli u nelistanim tvrtkama, a uz to su i liberalizirani limiti ulaganja za one klase imovine u koje mirovinska društva već mogu ulagati.

Kako bi se potaknula veća aktivnost obveznih mirovinskih fondova i ulaganje u hrvatsko gospodarstvo propisana je obveza ulaganja od minimalno 5 % sredstava obveznih mirovinskih fondova A i B kategorije u alternativni investicijski fond s garancijom povrata ukupnog ulaganja na kraju trajanja investicijskog fonda, kao supstitut dijela ulaganja u državne obveznice.

Ukinuta je ulazna naknada zbog čega će svake godine na računima građanima ostati oko pet milijuna eura. Što se tiče naknada za članove fondova, one će se smanjivati kao i drugi administrativni troškovi.

U cilju povećanja financijske pismenosti i fleksibilizacije izbora kategorije mirovinskog fonda omogućena je promjena kategorije obveznog mirovinskog fonda bilo kada tijekom godine, dulji ostanak u kategoriji A na zahtjev osiguranika do 60. godine te je ukinuto obvezno prebacivanje u mirovinski fond kategorije C pet godina prije uvjeta za starosnu mirovinu.

Kako bi faza isplate kroz mirovinska osiguravajuća društva postala atraktivnija većem broju operatera, izmjenama regulacije tehničkih pričuva mirovinskim osiguravajućim društvima omogućeno je bolje upravljanje likvidnošću te su olakšani kapitalni zahtjevi.

Predstavljene zakonski prijedlozi stupili su na snagu 1. siječnja 2024.

DOPRINOSI ZA MIROVINSKO OSIGURANJE

Najznačajniji izvor financiranja mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj su doprinosi za mirovinsko osiguranje, koji u pravilu idu na teret zaposlenika te kapitalizirani doprinosi. Uređeni su Zakonom o doprinosima („Narodne novine“, br. 84/08., 152/08., 94/09., 18/11., 22/12., 144/12., 148/13., 41/14., 143/14., 115/16., 106/18., 33/23. i 114/23.) koji propisuje obvezu plaćanja doprinosa za financiranje obveznih osiguranja (mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje, obveznog zdravstvenog osiguranja te obveznog zdravstvenog osiguranja za slučaj ozljede

na radu i profesionalne bolesti), vrste doprinosa, obveznike doprinosa i druga pitanja vezana uz poslove prikupljanja doprinosa.

Doprinosi za mirovinsko osiguranje, odnosno obveza plaćanja doprinosa za financiranje obveznih osiguranika su teret što ga obveznik doprinosa na teret svojih sredstava treba uplatiti za svoje osobno osiguranje ili što ga obveznik doprinosa ima uplatiti u korist druge osobe osiguranika.

Obveznim mirovinskim osiguranjem smatra se obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti i obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, a također je obvezno zdravstveno osiguranje i obvezno zdravstveno osiguranje za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti.

Obveza doprinosa vezana je uz razdoblje provedeno u osiguranju i uz osnovu osiguranja. Početak i prestanak razdoblja osiguranja te osnovu osiguranja utvrđuju nositelji obveznih osiguranja (HZMO i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje).

Doprinosi za prvi mirovinski stup su doprinos za mirovinsko osiguranje, koji se za osobu koja je osiguranik samo prvog mirovinskog stupa obračunava po stopi od 20 % dok se za osobu koja je osiguranik oba mirovinska stupa obračunava po stopi od 15 % za prvi i 5 % za drugi mirovinski stup. Posebni doprinos za mirovinsko osiguranje za osobe osigurane u određenim okolnostima obračunava se po stopi od 5 %.

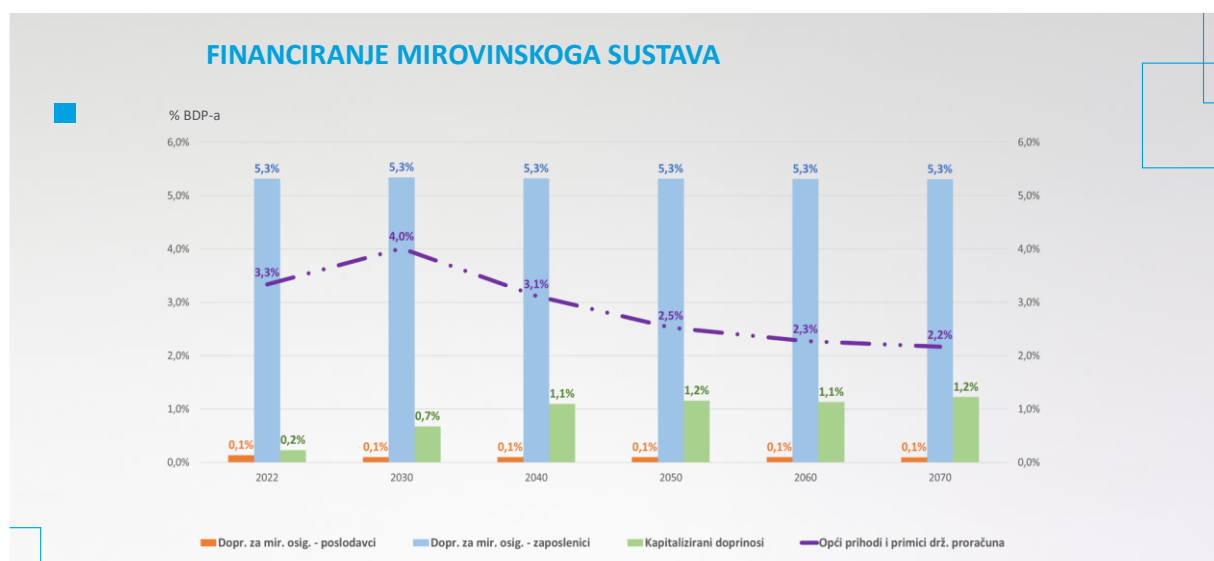
Republika Hrvatska je jedina zemlja EU-a u kojoj doprinos za mirovinsko osiguranje isključivo ide na teret zaposlenika.

Nadalje, Zakonom o doprinosima propisane su i iznimke od obveze plaćanja doprinosa (studenti prilikom rada tijekom posrednika u zapošljavanju, članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, socijalne kategorije itd.), osnovice po kategorijama osiguranika te njihovi koeficijenti. Tipični oblici registrirane djelatnosti na temelju koje se uz stalno zaposlenje ostvaruju drugi primici/prihodi od druge djelatnosti su obrt, slobodno zanimanje i ostale samostalne djelatnosti.

Doprinosi za mirovinsko osiguranje naplaćuju se i na dohodak osoba koje obavljaju privremene poslove te profesionalne i druge samostalne gospodarske djelatnosti. Stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje za radnike koji ostvaruju dohodak od nesamostalnog rada iznosi 20 % plaće (15 % za prvi i 5 % za drugi mirovinski stup), dok stopa doprinosa za osobe koje ostvaruju drugi dohodak (one koje rade na temelju autorskog ugovora ili ugovora o djelu) ili drugu samostalnu djelatnost (one koje obavljaju samostalnu djelatnost uz osiguranje po nekoj drugoj osnovi) iznosi 10 % bruto dohotka (7,5 % za prvi i 2,5 % za drugi mirovinski stup). Dodatni doprinos za mirovinsko osiguranje za staž osiguranja s povećanim trajanjem iznosi od 4,86 % do 17,08 %, koji se za osiguranike drugog mirovinskog stupa razmjerno dijele u oba mirovinska stupa. Na studentske ugovore primjenjuje se stopa od 5 % za mirovinsko osiguranje za osobu osiguranu u određenim okolnostima. Nadalje, osnovica za obračun doprinosa za samozaposlene, to jest one koji obavljaju različite profesionalne i druge samostalne gospodarske djelatnosti ovisi o vrsti djelatnosti te za obrtnike iznosi 65 % prosječne plaće u prethodnoj godini, za samostalne profesionalne djelatnosti i sportaše iznosi 110 %, za osobe koje obavljaju poljoprivrednu i šumarsku djelatnost iznosi ili 38 % ili 55 %, ovisno o tome radi li se o poljoprivredniku upisanom u upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ili o samostalnoj djelatnosti.

Glavni problemi doprinosnog sustava u Republici Hrvatskoj su prevelika raznovrsnost osnovica i stopa doprinosa, kategorija obveznika doprinosa, kao i blaži porezni tretman za atipične oblike rada, poput studentskog rada, radnika na digitalnim radnim platformama, iznajmljivača apartmana, ugovora o djelu i slično. U odnosu na primjerenost budućih mirovina, osnovni su problem općenito male plaće, a samim time male osnovice za obračun doprinosa te posljedično niske mirovine. U tom smislu, potrebno je pojednostavljivanje podjele doprinosa koje će pozitivno utjecati i na povećanje plaća.

Očekuje se da će doprinosi za mirovinsko osiguranje i u budućnosti ostati najvažniji izvor prihoda za financiranje rashoda za mirovine i mirovinska primanja (više od 60% ukupnih prihoda mirovinskog sustava), a potrebna sredstva za financiranje mirovinskog sustava iz općih prihoda i primitaka mirovinskog sustava postupno će se smanjivati u dugom roku.

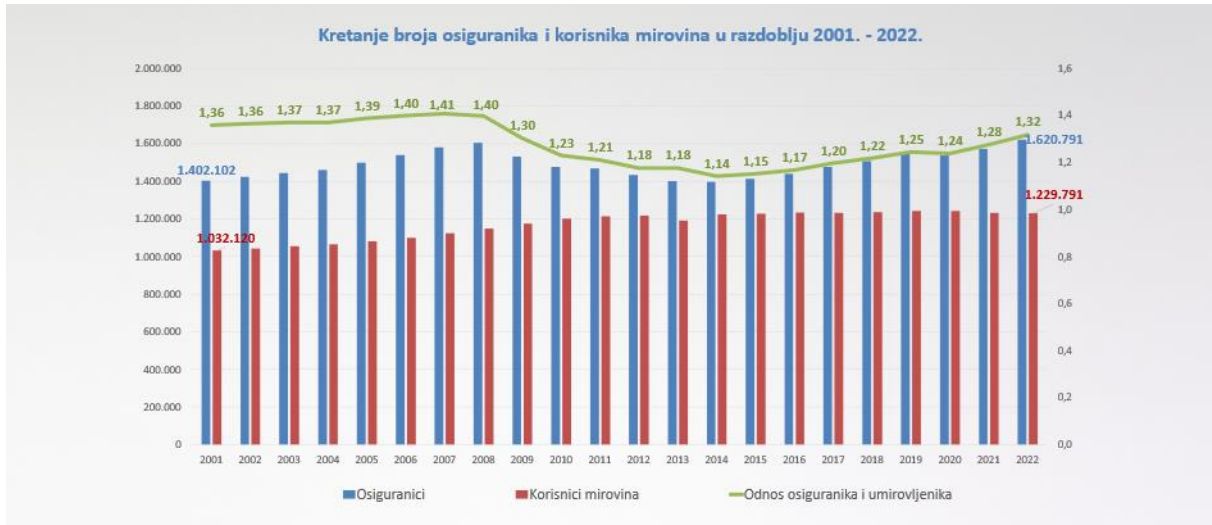

3. TRENDOWI NA TRŽIŠTU RADA – STRANI RADNICI, DJELOMIČNO UMIROVLJENJE I ATIPIČNI OBLICI RADA

Demografska i gospodarska kretanja te zakonska regulativa u najvećoj mjeri određuju stabilnost i održivost mirovinskog sustava, dok omjer osiguranika i umirovljenika, uz udio mirovinskih izdataka u BDP-u i udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći, tzv. zamjenska stopa, čine ključne pokazatelje primjerenosti mirovina i održivosti javnog mirovinskog sustava. Međutim, za osiguranje stabilnosti i održivosti mirovinskog sustava ključno je provođenje reformi i u nizu drugih društvenih segmenata, posebice na tržištu rada i obrazovanju, kojima se stvaraju preduvjeti za povećanje zaposlenosti i duži ostanak u svijetu rada.

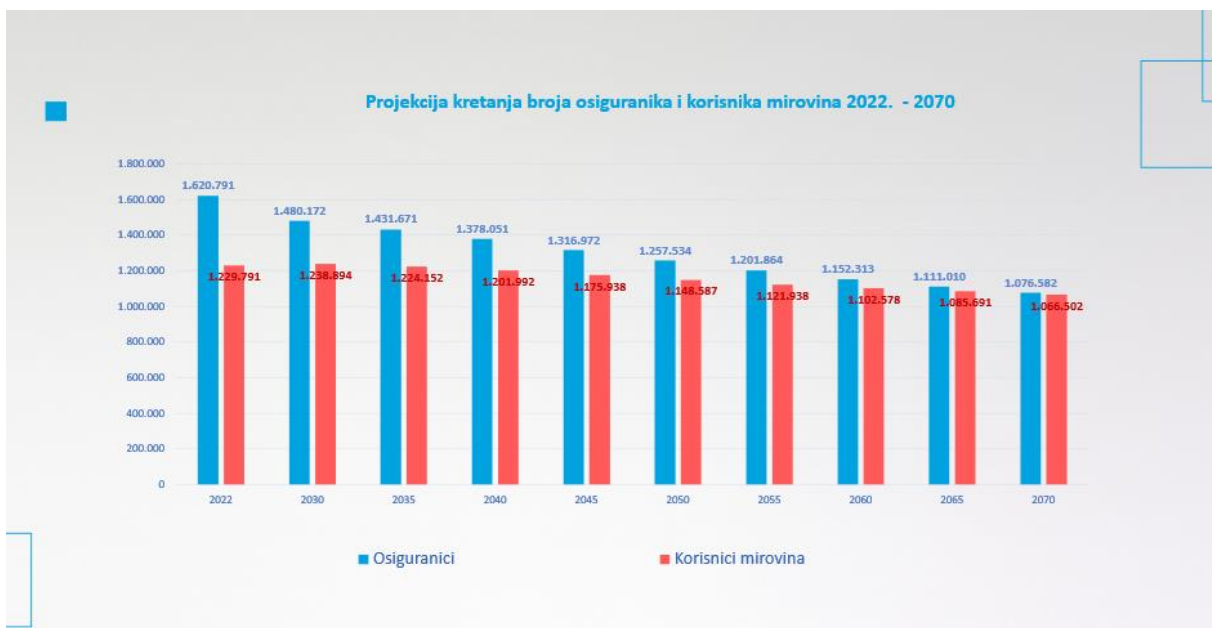
U kontekstu nepovoljnih demografskih trendova važno je istaknuti da, iako se omjer osiguranika i umirovljenika poboljšava te je prema podacima HZMO-a za listopad 2024. godine omjer bio 1:1,40, on je i dalje nepovoljan budući da na jednog umirovljenika dolazi manje od jednog i pol radno aktivnog stanovnika.

Prikaz ukupnog broja i odnosa broja osiguranika i korisnika mirovina od 2001. do 2022.

U Republici Hrvatskoj je 1,22 milijuna umirovljenika, a proračunska izdvajanja za mirovine za 2024. godinu iznose 8,07 milijardi eura, od čega se 60,61 % financira iz doprinosa.

Projekcija Europske komisije o kretanju broja osiguranika i korisnika mirovina do 2070. godine pokazuje daljnji pad omjera, što će posljedično povećati i proračunska izdavanja za mirovine.

Prezentacijom Radnoj skupini na temu „Radna snaga budućnosti u Republici Hrvatskoj: starija, raznovrsnija i tehnički potkovanija“ istaknuti su faktori koji utječu na omjer broja umirovljenika i broja zaposlenih osiguranika i to pad stanovništva i očekivano trajanje života, koje se povećava za otprilike dvije godine na svakih deset godina i kontinuirano raste s obzirom na razvoj medicine, načina života i slično. Prema podacima HZMO-a, zaposlenost u Republici Hrvatskoj raste, dok se prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje nezaposlenost smanjuje, što se očituje kroz porast broja osiguranika i smanjenje broja nezaposlenih te rast

produktivnosti kao rezultata bržeg rasta gospodarstva, odnosno BDP-a u odnosu na rast zaposlenosti. U protekla dva desetljeća zaposlenost je rasla u razdobljima ekspanzije, a smanjivala se u godinama u kojima je zabilježen pad ekonomske aktivnosti. U prosjeku, rast 1 % BDP-a podrazumijevao je rast zaposlenosti od oko 0,7 %, dok su izraženija odstupanja bila prisutna u razdoblju COVID krize kao posljedica fiskalne i monetarne potpore.

Iako je potrebno voditi računa o tome da se stvarne potrebe za migrantskom radnom snagom mogu odrediti tek ovisno o uspjehu drugih politika, s obzirom na starenje stanovništva i pad populacije pojačan snažnom emigracijom nakon ulaska u EU, što smanjuje raspoloživu radnu snagu u Republici Hrvatskoj i negativno utječe na daljnji gospodarski rast te sve veći broj slobodnih radnih mjesta koja se ne mogu popuniti, sve je značajnija potreba uvoza strane radne snage, odnosno zapošljavanja stranaca.

U prošlosti se manjak radne snage na domaćem tržištu većinom popunjavao iz susjednih zemalja (Bosna i Hercegovina, Republika Srbija, Sjeverna Makedonija, Republika Kosovo), međutim očita je sve veća važnost dalekih azijskih zemalja. Postoji interes trećih zemalja poput Nepala, Filipina, Bangladeša i Indije kojima je hrvatsko tržište rada postalo atraktivno za izvoz svoje radne snage. Međutim, za daljnji gospodarski rast potrebno je omogućiti zapošljavanje kvalitetne i odgovarajuće domaće radne snage, uz učinkovit uvoz radne snage u deficitarnim zanimanjima koja se neće moći pronaći na domaćem tržištu rada.

Nadalje, potrebno je štititi socijalna prava radnika migranata sklapanjem međudržavnih ugovora o socijalnoj sigurnosti, a postojanje takvih ugovora može određenoj trećoj državi učiniti hrvatsko tržište rada još atraktivnijim te na neizravan način ostvariti politika privlačenja kvalitetne radne snage. Takvim ugovorima radnicima migrantima jamči se valorizacija radnog staža i uplaćenih doprinosa u mirovinski sustav Republike Hrvatske kroz mogućnost ostvarivanja prava na mirovinu iz hrvatskog mirovinskog sustava, primjerice zbrajanjem razdoblja navršenoga mirovinskog staža u Republici Hrvatskoj s navršenim razdobljima osiguranja u njihovim matičnim državama, radi ispunjenja propisanih uvjeta najmanjeg trajanja razdoblja osiguranja za ostvarivanje prava.

U odnosu na probleme radne snage, važno je nastaviti politike usmjerene na povećanje participacije domaće radne snage što uključuje i produljenje radnog vijeka, cjeloživotno obrazovanje i prekvalifikacije, socijalne programe, omogućavanje alternativnih radnih aranžmana kao što su četverodnevni radni tjedan i rad na daljinu, dodatno poticanje i olakšice za ulaganja u istraživanje i razvoj. Potrebne su promišljene demografske politike koje obuhvaćaju natalitetne i obiteljske politike za usporavanje depopulacijskih trendova te migracijske politike koje uzimaju u obzir kvalifikacijsku strukturu sadašnje i buduće radne snage. Naime, problem nedostatka radne snage pokušava se riješiti zapošljavanjem stranih radnika čiji broj zadnjih godina raste, međutim stvarne potrebe za migrantskom radnom snagom mogu se odrediti tek ovisno o uspjehu drugih politika, djelomično automatizacijom, a djelomično jačim angažiranjem umirovljenika kojima je omogućen rad do polovice punog radnog vremena (do četiri sata).

ZOMO omogućuje rad umirovljenika do polovice punog radnog vremena uz istovremenu isplatu mirovine. Na taj način starijim se radnicima omogućuje postupni prelazak iz svijeta rada u punu mirovinu, pri čemu ostvaruju dodatan prihod u razdoblju kada su im novčana primanja smanjena, ali se pridonosi i smanjenju rizika od socijalne isključenosti. Istovremeno, time se

omogućava i postupno prenošenje znanja sa starijih radnika na mlađe, povećava se dostupan kontingent radne snage te se smanjuje pritisak na mirovinski sustav.

Do 2014. godine mogućnost rada do polovice punog radnog vremena uz istovremeno korištenje punog iznosa mirovine imali su samo korisnici starosne mirovine ostvarene prema općem mirovinskom propisu. Međutim, u mirovinskoj reformi od 1. siječnja 2019., kako bi se potaknuo duži ostanak u svijetu rada, dodatno je proširen krug umirovljenika koji mogu raditi i istovremeno koristiti mirovinu na korisnike prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika i starosne mirovine ostvarene prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba („Narodne novine“, br. 28/99., 16/01., 22/02., 41/08., 97/12. i 118/12. - u daljnjem tekstu: Zakon o DVO, PS i OSO). Korisnicima starosne mirovine prema Zakonu o DVO, PS i OSO omogućen je i rad u punom radnom vremenu, ali im se tada isplaćuje 50 % iznosa mirovine.

Izmjenama ZOMO-a od 1. kolovoza 2021. rad do polovice punoga radnog vremena uz isplatu mirovine u punom iznosu proširen je i na korisnike obiteljske mirovine, a istim izmjenama omogućena je i isplata najniže mirovine u razdobljima zaposlenja do polovice punoga radnog vremena.

Izmjenama ZOMO-a od 1. siječnja 2023. rad do polovice punog radnog vremena uz isplatu punog iznosa mirovine te rad u punom radnom vremenu uz isplatu 50 % iznosa mirovine omogućen je vatrogascima i djelatnim vojnim osobama i policijskim službenicima umirovljenima prije stupanja na snagu Zakona o DVO, PS i OSO.

Korisnici invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti mogu raditi neovisno o radnom vremenu, ali im se u tom slučaju umanjuje iznos mirovine, dok se korisnicima invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti u slučaju zaposlenja mirovina obustavlja.

Zakonom o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17., 98/19., 84/21. i 156/23.) od 1. siječnja 2019. korisnicima invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti koji se zaposle manje od 3,5 sati dnevno invalidska mirovina se ne obustavlja.

Da bi umirovljenik mogao raditi do polovice punog radnog vremena uz isplatu mirovine mora imati sklopljen ugovor o radu. Slijedom toga, a s obzirom na to da u usporedbi sa zaposlenim osobama odnosno nesamostalnim radom, osiguranici – samostalni obveznici uplate doprinosa, kao što su primjerice obrtnici, nisu u ugovornom odnosu te slobodno disponiraju svojom voljom, samostalni su u određivanju radnog vremena i odlučivanju o eventualnom prestanku obavljanja djelatnosti, odnosno o odlasku u mirovinu, nemaju mogućnost rada do polovice punog radnog vremena uz istovremenu isplatu mirovine.

Svi umirovljenici, neovisno o vrsti mirovine koju primaju, mogu raditi na temelju ugovora o djelu uz isplatu mirovine u punom iznosu. Također, svi korisnici mirovina mogu obavljati sezonske poslove u poljoprivredi (prema posebnim propisima, do 90 dana u kalendarskoj godini) uz isplatu mirovine u punom iznosu.

Prema podacima HZMO-a na dan 30. rujna 2024. evidentirano je 32.708 umirovljenika koji rade uz isplatu mirovine. Udio aktivnih korisnika mirovina koji rade i primaju mirovinu u ukupnom

broju osiguranika iznosi oko 2,7 %. Najveći broj umirovljenika zaposlen je u djelatnosti trgovine na veliko i malo, njih 16,8 %, potom u prerađivačkoj industriji 12,65 %, stručnim znanstvenim i tehničkim djelatnostima 12,62 %, administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima 11 %, građevinarstvu 10,36 %, u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane 7,63 %, djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi 5,8 %.

Od ukupnog broja zaposlenih umirovljenika veći broj čine muškarci oko 64 %, dok žene participiraju s manje od 36 %.

Međutim, iako u Republici Hrvatskoj radi mali broj umirovljenika, taj broj ne bi trebalo uspoređivati s ukupnim brojem umirovljenika koji obuhvaća i veliki dio populacije u dobi od 70 do 80 i više godina života koji su zbog svojih godina i najmanje u mogućnosti ponovno se zaposliti. Najveći broj umirovljenika koji rade je u dobnoj skupini između 60 i 70 godina života, pri čemu u ukupnom broju osiguranika u istoj dobnoj skupini korisnici mirovine participiraju s više od 20 %.

Izmjenama i dopunama Zakona o radu („Narodne novine“, br. 93/14., 127/17., 98/19., 151/22., 46/23. i 64/23.) iz 2022. godine došlo je do jedne važne promjene za umirovljenike koji rade u mirovini. Nova je odredba da poslodavci neće isplaćivati otpremnine niti odrediti otkazni rok za osobe starije od 65 godina s 15 godina mirovinskog staža i koje žele otići u mirovinu. Osim toga, umirovljenicima koji rade naknadu za bolovanje plaćat će država, a ne poslodavac, čime se poslodavci potiču da zadrže svoje radnike i nakon odlaska u mirovinu. Također, revidiranje zakonske odredbe o prestanku radnog odnosa zbog navršene životne dobi (65 godina života i 15 godina mirovinskog staža, ako se poslodavac i radnik ne dogovore drugačije) omogućit će ne samo dulji ostanak u svijetu rada i dulji staž već će se time ostvariti i dodatno povećanje mirovine za svaki mjesec umirovljenja nakon propisane dobi. Isto tako, aktivnosti u području borbe protiv neprijavljenog rada povećat će plaćanje doprinosa te posljedično osigurati veće mirovine.

Oснаživanje uloge posebnog savjetodavnog tijela nadležnog za praćenje kretanja u području minimalne plaće također će značajno utjecati na osiguravanje primjerenih plaća, a ne samo minimalnih, što će imati pozitivan utjecaj i u mirovinskom sustavu, jer će veće plaće uz duži staž i kasniji odlazak u mirovinu rezultirati većim mirovinama.

Politike usmjerene na jačanje participacije, fokus na cjeloživotno učenje te prilagodba demografskih i migracijskih strategija će biti ključni za održavanje stabilnosti i rasta tržišta rada u Republici Hrvatskoj. Pozitivan je podatak prema kojemu se stopa radno aktivnog stanovništva (od 15-64 godina) zadnjih godina povećala za 8 % te danas iznosi oko 70 %. Međutim, to je i dalje ispod prosjeka EU-a koji je 75 %. Migracije i niske stope fertiliteta uzrokuju pad radno aktivnog stanovništva zbog čega će se povećavati broj stranih radnika kako bi se održala ekonomska stabilnost i olakšati zategnuti odnos ponude i potražnje na tržištu rada.

U odnosu na utjecaj djelomičnog umirovljenja i atipičnih oblika rada na održivost mirovinskog sustava i primjerenost mirovina, na Radnoj skupini istaknuto je kako za uspješno uređenje rada uz istovremeno korištenje mirovine (tzv. djelomično umirovljenje) treba dobro podesiti različite parametre, odnosno prilikom uređenja mjere djelomičnog umirovljenja treba voditi računa o dobi od koje tu mjeru treba dopustiti, o dopuštenoj dužini korištenja toga prava, vrstama i obliku rada koji se dopuštaju kod djelomičnog umirovljenja, prikupljanju doprinosa na dohodak od rada za vrijeme djelomičnog umirovljenja i o utjecaju takvog rada na iznos mirovine nakon potpunog umirovljenja.

Istaknuto je kako se hrvatskim modelom djelomičnog umirovljenja smanjuje učinkovitost mjera usmjerenih na povećanje dobi za odlazak u mirovinu te da bi umjesto postojećeg modela trebalo uvesti mogućnost djelomičnog umirovljenja uz proporcionalno pravo na djelomičnu mirovinu. Iz perspektive učinaka hrvatskog modela na tržište rada, postoji problem različitog tretmana umirovljenika jer pod istim uvjetima nije omogućeno pravo na rad korisnicima invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti niti je dopuštena kumulacija mirovine i samostalnog obavljanja djelatnosti, u kojem slučaju se zakonodavac mogao odlučiti za mjeru koja je manje otegotna i proporcionalna mjeri ograničenja radnog vremena.

U odnosu na atipične oblike rada istaknuto je kako smanjenje troškova i povećanje profita snažno potiču korištenje jeftinijih oblika rada kroz korištenje nižih osnovica za doprinose što dovodi do zamjene tipičnih oblika rada, nestabilnosti, niže razine subordinacije, isprekidanosti karijere, dugotrajnosti rada na određeno, sindikalne neorganiziranosti i ograničenog ili nikakvog pristup socijalnoj sigurnosti, nesigurnosti i neredovitih primanja, što sve u konačnici utječe na socijalni i mirovinski sustav. Kao najproblematičniji oblik atipičnog rada istaknut je studentski rad kao najjeftiniji oblik rada.

U cilju rješavanja istaknutih problema atipičnih oblika rada predloženo je učiniti ih cjenovno manje atraktivnim, odnosno jednako cjenovno i doprinosno opteretiti sve oblike i izvore prihoda uz istovremeno proširenje kruga osoba koje plaćaju doprinose.

4. DUGOROČNA ODRŽIVOST I PRIMJERENOST MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Najznačajnije zakonske izmjene uključene u projekcije za Republiku Hrvatsku u Izvješću o starenju 2024. te Izvješću o primjerenosti mirovina 2024., su one koje su, prije svega, fokusirane na poboljšanje primjerenosti mirovina i na veće razine mirovina u budućnosti, kao što su omogućavanje korištenja osobne i dijela obiteljske mirovine, povećanje obiteljskih mirovina za 10 %, povećanje najnižih mirovina za 3 %, bonifikacija kasnijeg umirovljenja, zakonske izmjene vezane za pojedine kategorije umirovljenika koji mogu raditi i primati mirovinu te prestanak važenja Zakona o smanjenju mirovina određenih, odnosno ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 71/10., 130/11., 157/13. i 47/23.).

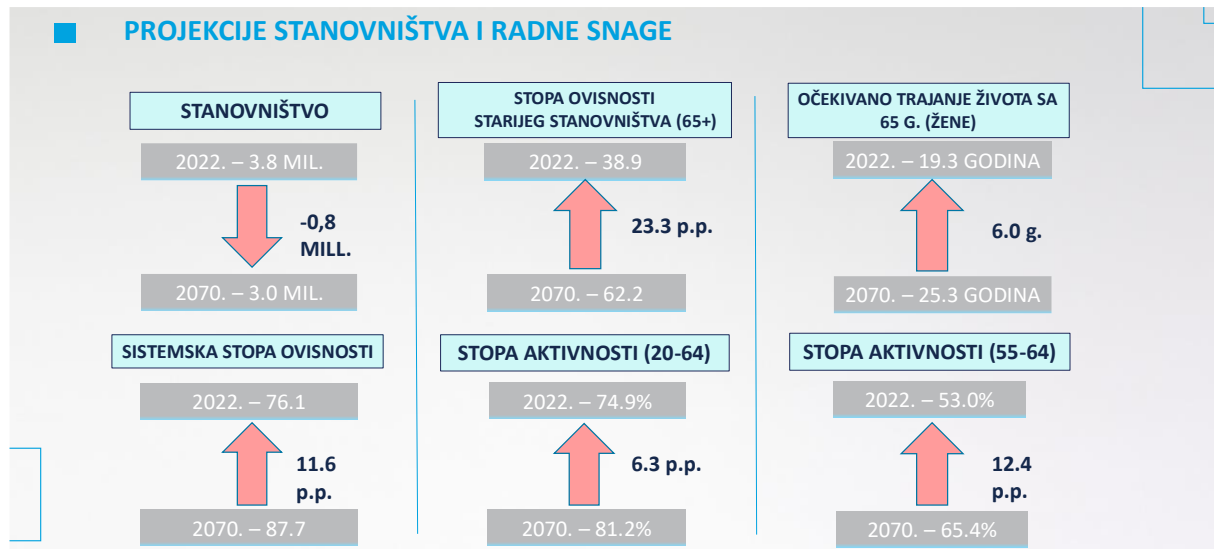
IZVJEŠĆE O STARENJU 2024.¹

Projekcije stanovništva i radne snage iz Izvješća o starenju 2024. prilikom pripreme projekcija održivosti sustava koriste velik broj pokazatelja i pretpostavki koje se dobivaju od Eurostata u dijelu koje se odnosi na demografske pretpostavke, odnosno na kretanje stanovništva, fertiliteta, mortaliteta, očekivano trajanje života kao i makroekonomskih pretpostavki koje priprema Europska komisija o rastu BDP-a i kretanju stopa participacije zaposlenosti na tržištu rada.

Prema Izvješću o starenju 2024. projekcije Eurostata pokazuju kako bi se stanovništvo u Republici Hrvatskoj trebalo smanjiti s oko 3,8 milijuna na oko 3 milijuna do 2070. godine, a istovremeno stopa ovisnosti starijeg stanovništva (65+) bi se trebala značajnije povećati. Naime,

¹https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/971dd209-41c2-425d-94f8-e3c3c3459af9_en?filename=ip279_en.pdf

stopa ovisnosti starijeg stanovništva (65+) pokazuje udio stanovnika starijih od 65 godina u odnosu na stanovnike u dobi od 20 do 64 godine koji aktivno participiraju na tržištu rada, što znači da će se u Republici Hrvatskoj broj starijih osoba značajno povećati u sljedećih 50 godina. Također se očekuje da će se očekivano trajanje života sa 65 godina značajnije povećati otprilike za nekih šest godina u idućih 50 godina, što će ujedno predstavljati problem za financiranje mirovinskog sustava budući da će korisnici mirovina duže živjeti i duže primati mirovinu. U 2022. godini broj osiguranika iznosio je 1.613.000, a predviđeno je blago povećanje na 1.675.000 osiguranika do 2025. godine nakon čega bi došlo do postepenog pada broja osiguranika kao posljedice demografskih trendova.

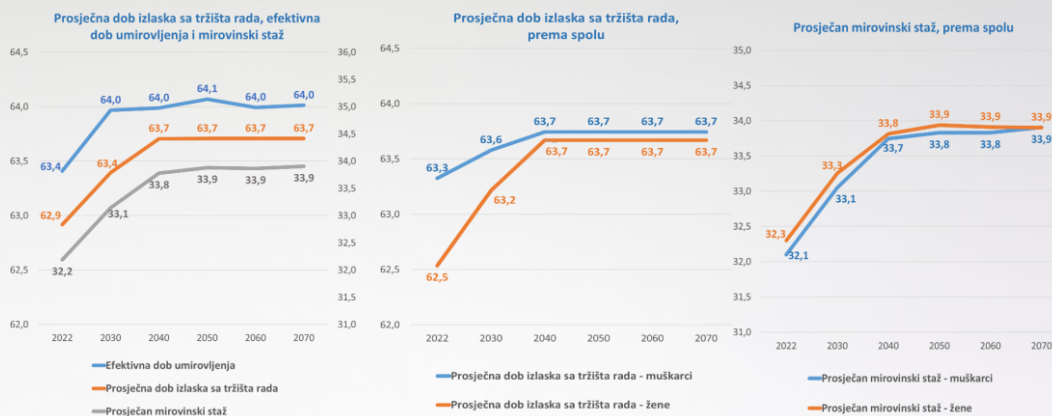

Navedene projekcije su izrazito oprezne budući da se baziraju na pretpostavkama Europske komisije. U skladu s tim projekcijama, dob izlaska s tržišta rada porast će s trenutne 63 godine na 63,7 godina do 2040. godine. Povećat će se i prosječna dob izlaska s tržišta rada pa će se i efektivna dob umirovljenja u sličnom opsegu povećavati sa 63,4 na 64 godine, nakon čega bi ostala konstantna. Također, u skladu s povećanjem efektivne dobi za umirovljenje došlo bi do porasta prosječnog mirovinskog staža s 32 godine u 2022. godini na 34 godine do 2040. godine, nakon čega se projicira kako bi taj broj ostao stabilan. Navedeni mirovinski staž iznimno je kratak prosječni mirovinski staž, među nižima u državama članicama EU-a, što je i jedan od glavnih razloga zašto su hrvatske mirovine relativno niske u usporedbi s mirovinama u drugim državama članicama.

Osoba koja odlazi u starosnu mirovinu s 40 godina mirovinskog staža ostvaruje znatno veću stopu zamjene nego što je opći prosjek za čitavu populaciju u Republici Hrvatskoj. Dulji radni staž i kasniji odlazak u mirovinu rezultiraju znatno većom mirovinom, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u većini država članica EU-a. Iako su mirovine u Republici Hrvatskoj trenutno nešto niže od prosjeka EU, činjenica da je mirovinski sustav dugoročno financijski održiv otvara mogućnost za provedbu daljnjih mjera usmjerenih prema ostvarivanju primjerenijih razina mirovina u budućnosti.

Prikaz veze između duljine radnog staža i visine starosne mirovine kroz odnos visine prosječne starosne mirovine i visine starosne mirovine ostvarene na temelju 40 i više godina mirovinskog staža.

DOB IZLASKA S TRŽIŠTA RADA, EFEKTIVNA DOB UMIROVLJENJA I PROSJEČAN MIROVINSKI STAŽ 2022. -2070.

Kao posljedice zakonskih izmjena kao i visokih stopa usklađivanja mirovina u 2023. i 2024. godini, projekcije pokazuje kako rashodi za mirovine rastu brže nego što je očekivani rast BDP-a. Nakon 2025. godine očekuje se da bi udio rashoda u BDP-u trebao početi padati.

Na dugoročnu održivost mirovinskog sustava i primjerenost mirovina utječu: postupno smanjivanje udjela mirovine u plaći zbog usklađivanja mirovina po stopi nižoj od stope rasta plaća, smanjivanje broja korisnika mirovina ostvarenih prema posebnim propisima te povećanje broja korisnika mirovina iz oba mirovinska stupa.

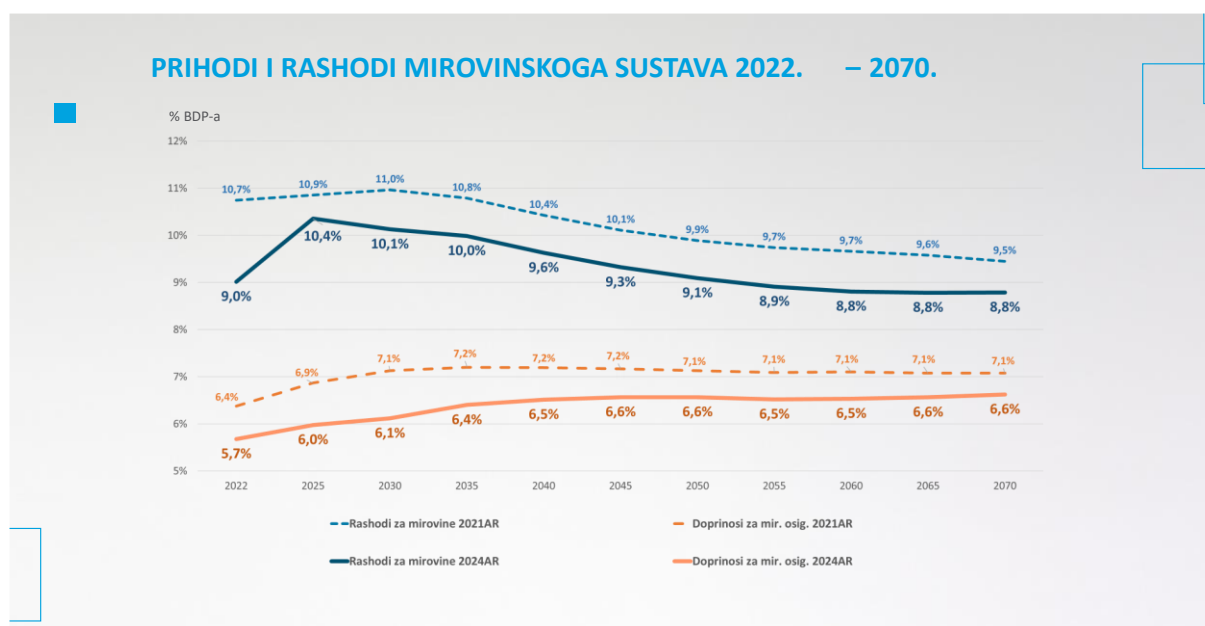
U sljedećih nekoliko godina očekuje se postupno smanjivanje ukupnog broja umirovljenika unatoč nepovoljnim demografskim trendovima i starenju stanovništva, prvenstveno zbog sljedećih razloga:

a) značajan udio stanovnika u mlađim kohortama koji će navršiti dob odlaska u mirovinu u nadolazećem razdoblju već je u mirovini

b) postupno dizanje zakonske dobi za mirovinu za žene što će utjecati na manji priliv novih korisnika u mirovinski sustav.

Slijedom navedenoga, rezultati dugoročnih projekcija za Republiku Hrvatsku za razdoblje 2022.-2070. godine pokazuju kako bi se javni izdaci za mirovine smanjili s 9,0 % BDP-a u 2022. na 8,8 % BDP-a u 2070. godini. S obzirom na to da se u projiciranom razdoblju očekuje povećanje udjela doprinosa za mirovinsko osiguranje, s 5,7 % BDP-a u 2022. na 6,6 % BDP-a do 2070. godine, transferi iz državnog proračuna za pokrivanje deficita mirovinskog sustava će se postupno smanjivati s trenutnih 3,3 % na oko 2,2 % BDP-a do 2070. godine. Izdaci za mirovine iz drugog mirovinskog stupa trebali bi se postupno povećati na 0,3 % BDP-a do 2070. te bi ukupni izdaci za mirovine iznosili 9,1 % BDP-a.

Prihodi i rashodi javnog mirovinskog sustava 2022.-2070.

IZVJEŠĆE O PRIMJERENOSTI MIROVINA 2024.²

Iako je trend siromaštva u starijoj dobi sličan trendu u drugim državama članicama EU-a, Republika Hrvatska je među državama članicama s najvišim stopama rizika od siromaštva i socijalne isključenosti (engl. at-risk-of poverty and social exclusion - AROPE) među starijim stanovništvom. Ukupna stopa AROPE za starije osobe (65+) je ostala znatno viša (33,5 %) u 2022. godini od prosjeka EU-a (20,2 %), dok je za osobe 75+ bila viša za 4,3 %. Stopa AROPE za starije žene (65+) u 2022. godini iznosila je 37,7 % i bila je znatno viša od stope za muškarce (27,5 %). Slično je bilo i u slučaju stope rizika od siromaštva (engl. at-risk-of-poverty - AROP) koja je u 2022. godini porasla na 32,4 %, znatno viša od prosjeka EU (17,3 %). Relativno visoka stopa AROP među hrvatskim umirovljenicima izravna je posljedica niskih mirovina i visoke nejednakosti dohotka u starosti, pri čemu je viša stopa AROP među starijim ženama uzrokovana nižim plaćama žena,

²<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c854e35f-2eb1-11ef-a61b-01aa75ed71a1/language-en>

duljim životnim vijekom, relativno visokim brojem starijih žena koje žive same te većim udjelom žena bez mirovina.

Stopa zaposlenosti za dobnu skupinu od 55 do 64 godine značajno se poboljšala tijekom 2019. i 2022. godine, s 43,9 % na 50,1 %. Međutim, i dalje je među najnižima u EU i znatno niža od prosjeka EU (62,3 % u 2022. godini). Razlika stope zaposlenosti između muškaraca i žena (55 do 64 godine) bile su značajne u 2022. godini (55,7 % za muškarce i 45,0 % za žene), međutim slična se razlika može pronaći i u drugim državama članicama EU-a.

Nadalje, sukladno demografskim procjenama hrvatsko stanovništvo ubrzano se smanjuje i stari. U razdoblju 2022.-2070. godine predviđa se pad broja stanovnika za oko 22 %, s 3,86 na 3,01 milijuna. Paralelno, očekivano trajanje životnog vijeka bi se trebalo značajno povećati. U dobi od 65 godina predviđa se da će se očekivani životni vijek povećati za 6,4 godine za muškarce i za 6,0 godina za žene. Očekuje se da će omjer starijeg starog stanovništva (80+) prema ukupnom starom stanovništvu (65+) dosegnuti 40,5 %, u odnosu na 24,3 % u 2022. godini. Ujedno, bilježi se kratak prosječan mirovinski staž od 32 godine, visoki udio umirovljenika u mlađim dobnim skupinama te mali broj korisnika starosne mirovine s mirovinskim stažem od 40 i više godina. Udio umirovljenika koji primaju mirovinu na temelju 40 i više godina staža – iako se polako povećava – i dalje je vrlo nizak (u ožujku 2024. godine – ukupno 19,86 % korisnika od čega 27,89 % muškaraca i 13,72 % žena).

Usporedba s drugim državama članicama EU-a pokazuje da je primjerenost mirovina u Republici Hrvatskoj jedna od nižih u EU, iako se u posljednjem desetljeću nešto povećala. Ukupna stopa zamjene u Hrvatskoj (definirana kao bruto medijan mirovinskog dohotka stanovništva u dobi od 65 do 74 godine života, u odnosu na bruto medijan individualnih primanja od rada stanovništva u dobi od 50 do 59 godina života) iznosila je 39 % u 2019. godini, a u 2022. godini 37 % što je čini jednom od nižih u EU. Niska stopa zamjene može se objasniti vrlo nepovoljnim omjerom ovisnosti mirovinskog sustava, nedostatkom prihoda iz dijela mirovinskog sustava koji se financira doprinosima za sadašnje umirovljenike i ograničenim brojem godina uplaćivanja doprinosa (kratak radni vijek).

Glavni zaključci iz Izvješća o primjerenosti mirovina 2024. su sljedeći: s obzirom na nepovoljne demografske trendove, potrebno je smanjiti odljev radne snage, povećati stopu zaposlenosti starijih radnika (koja je znatno ispod prosjeka EU) i promicati dulji radni vijek kako bi se osigurale primjerene i održive mirovine.

Moguća područja djelovanja uključuju:

(a) nastavak mjera kojima se odvraća od prijevremenog umirovljenja i potiče odgođeno umirovljenje

(b) postupno podizanje dobi za umirovljenje sa 65 godina za muškarce i 63 godine i 6 mjeseci za žene

(c) promjenu načina oporezivanja mirovina povećanjem neoporezivog dijela mirovine

(d) promjenu modela indeksacije mirovina kako bi se u budućnosti povećala stopa zamjene mirovina i

(e) zaštitu umirovljenika s niskim primanjima osiguravanjem pristupa minimalnom dohotku ili naknadama za stanovanje u slučaju visokih troškova stanovanja ili energije.

Ključne prilike za rješavanje izazova uključuju promicanje duljeg radnog vijeka, mijenjanje načina oporezivanja i indeksiranja mirovina te zaštita umirovljenika s niskim primanjima.

IZVJEŠĆE SVJETSKE BANKE O ANALIZI DUGOROČNE PRIMJERENOSTI I ODRŽIVOSTI MIROVINA U HRVATSKOM MIROVINSKOM SUSTAVU S NAGLASKOM NA MOGUĆIM POLITIKAMA ZA NJEGOVO UNAPRJEĐENJE

Sporazum o savjetodavnim uslugama uz naknadu između MROSP-a i Svjetske banke sklopljen je 1. srpnja 2022., a obuhvaća izradu simulacijskog modela mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj te analizu i prijedloge za unaprjeđenje dugoročne primjerenosti i održivosti hrvatskog mirovinskog sustava.

Izvešće o „Analizi dugoročne primjerenosti i održivosti mirovina u hrvatskom mirovinskom sustavu, s naglaskom na mogućim politikama za njegovo unaprjeđenje” isporučeno je u srpnju 2024. godine, a obuhvaća sva tri stupa mirovinskoga osiguranja te prijedloge mjera za unaprjeđenje mirovinskoga sustava kao buduće podloge za izmjenu zakonodavnog okvira.

Kao glavni problemi hrvatskog mirovinskog sustava te uzroci niske primjerenosti mirovina i visoke stope rizika od siromaštva u starijoj dobi istaknuti su:

- kratki radni staž i niska prosječna dob kod izlaska s tržišta rada
- nizak omjer osiguranika i umirovljenika
- brojne mogućnosti prijevremenog odlaska u mirovinu
- transferi iz proračuna koji omogućavaju porast mirovina iz prvog stupa nisu neutralni na izbor između mirovine samo iz prvoga mirovinskog stupa i kombinirane mirovine
- veliki obuhvat s najnižim mirovinama
- niži doprinosi na drugi dohodak (zbog niže stope doprinosa ili zbog niže osnovice za doprinose)
- nefleksibilni zakoni i praksa u drugom mirovinskom stupu ograničavaju stopu prinosa
- relativno visoki, ali stabilni troškovi i visok deficit mirovinskog sustava (mirovinski izdaci koji nisu pokriveni prihodima od doprinosa)
- niski obuhvat i razina dobrovoljne mirovinske štednje.

Kako bi se istovremeno povećala primjerenost mirovina i održala fiskalna održivost mirovinskog sustava, smatraju kako je osobito važno provesti cjelovitu reformu koja uključuje i popularne i nepopularne mjere.

Mjere za povećanje primjerenosti mirovina i/ili fiskalne održivosti u oba obvezna mirovinska stupa:

- podizanje starosne dobi za umirovljenje za starosnu mirovinu na 67 godina, nakon čega se dob povećava u skladu s očekivanim životnim vijekom (u Republici Hrvatskoj je 1,5 mjesec godišnje)
- podizanje starosne dobi za prijevremeno umirovljenje uz smanjenje vremenskog okvira za prijevremenu mirovinu na 3 godine u odnosu na zakonsku dob za umirovljenje

- podizanje starosne dobi i mirovinskog staža za dugogodišnje osiguranike (na 62 godine života i 42 godine staža osiguranja u efektivnom trajanju)
- povećanje penalizacije za prijevremeni odlazak u mirovinu (na 0,3 % ili 0,4 %).

Mjere za povećanje primjerenosti mirovina samo u prvom mirovinskom stupu:

- usklađivanje na temelju rotacijske formule u omjeru 85 : 15 povoljnijeg indeksa rasta plaća i cijena
- povećanje invalidskih i obiteljskih mirovina produljenjem pridodanog staža
- ukidanje uvjeta 35 godina mirovinskog staža za ostvarenje bonusa za kasniji odlazak u mirovinu
- povećanje dodatka na mirovinu sadašnjim i budućim umirovljenicima za 3 % (s 27 % na 30 %)
- povećanje najniže mirovine za dodatnih 3 %.

Mjere za poboljšanje proporcionalnosti između doprinosa i mirovinskih primanja:

- ograničavanje primjene polaznog faktora za dugogodišnje osiguranike na najviše 60 mjeseci
- izjednačavanje stope doprinosa za drugi dohodak s općom stopom doprinosa.

Mjere za poboljšanje drugog mirovinskog stupa:

- povećanje doprinosa iz drugog mirovinskog stupa kada socijalni i fiskalni uvjeti budu primjereni i uravnoteženi
- uvođenje transfera koji je neutralan u pogledu izbora mirovine u mirovine iz prvog mirovinskog stupa
- uvođenje sustava postupne raspodjele (IAS)
- proširenje kriterija prihvatljivosti za jednokratnu isplatu iz drugog mirovinskog stupa pri umirovljenju
- dopunjavanje informativnog izračuna mirovine za nove umirovljenike i jačanje financijske pismenosti
- ukidanje ili ublažavanje uvjeta prihvatljivosti za jednokratnu isplatu iz drugog mirovinskog stupa ako se utvrdi da je rizik izbora nepovoljnije kombinirane mirovine mali
- daljnja liberalizacija i pojednostavnjenje investicijskih ograničenja
- provedba programa razvoja tržišta kapitala, uključujući uvrštavanje na burzu poduzeća u državnom vlasništvu
- izdavanje sekuritiziranih financijskih instrumenta za financiranje javnih ulaganja.

Mjere za poboljšanje dobrovoljne mirovinske štednje:

- primjena nelinearnog kaskadnog programa poticaja
- bolje usmjereni poticaji radi privlačenja osoba s nižim dohocima
- povećanje dobi za izlazak iz trećeg mirovinskog stupa i uvjetovanje mogućnosti prijevremene isplate sredstava povratom državnih poticajnih sredstava
- povećanje jednokratne isplate sredstava, ali ne prije zakonske dobi za umirovljenje
- liberalizacija odabira načina isplate bez obzira na iznos mirovinske štednje

- ukidanje fiskalnih poticaja za osobe koje uplaćuju doprinose u treći mirovinski stup nakon 65. godine života
- pragovi indeksacije državnih poticajnih sredstava
- uvođenje automatske prijave koja pokriva sve osiguranike uz participaciju poslodavca i države.

Glavne mjere i paketi politika Svjetske banke su:

1. valorizacija novih mirovina i indeksacija postojećih u omjeru 85 % uz rast plaća i 15 % uz indeks potrošačkih cijena
2. povećanje dodatka na mirovinu ostvarenu prema ZOMO-u s 4 % do 27 % na 7 % do 30 % uz proporcionalno povećanje najniže mirovine sa 103 % na 106 % aktualne vrijednosti mirovine
3. kod određivanja dodataka na mirovinu iz prvog mirovinskog stupa (dodani staž, najniža mirovina, dodatak na mirovinu) ne primjenjivati faktor osnovne mirovine (0,75) radi osiguranja jednakosti kod izbora mirovine
4. povećanje zakonske dobi za umirovljenje od 2039. godine; za prijevremenu starosnu mirovinu od 2025. godine; povećanje dobi za dugogodišnje osiguranike od 2025. godine; veća umanjena prijevremene starosne mirovine od 2025 godine
5. povećanje zakonske dobi za umirovljenje od 2025. godine, brže za prijevremenu starosnu mirovinu od 2025. godine, brže za dugogodišnje osiguranike od 2025. godine, veće umanjene mirovina od 2025. godine.

Iz rezultata svojih projekcija, Svjetska banka naglašava kako snažnija valorizacija i indeksacija mirovina povećavaju primjerenost mirovina novih korisnika mirovine samo iz prvog mirovinskog stupa kao i onih u isplati, ali ujedno i značajno povećavaju rashode prvog mirovinskog stupa. Ako drugdje ne bude protumjera za smanjenje troškova ili prikupljanje dodatnih mirovinskih prihoda, to će snažno i uporno poticati mirovinski deficit kao trošak budućih generacija. Mjere za prvi mirovinski stup koje odmah rješavaju pitanje primjerenosti mirovina, u obliku dodatka od 30 %, najniže mirovine od 106 % AVM-a godišnje i dodatka koji je neutralan u pogledu izbora mirovine, povećavaju primjerenost mirovina sa suprotnim fiskalnim ishodom. Veći dodatak i najniža mirovina povećavaju rashode i deficit, dok dodatak koji je neutralan u pogledu izbora mirovine smanjuje bruto, ali povećava neto deficit zbog toga što će osiguranici birati kombiniranu mirovinu umjesto mirovine samo iz prvog mirovinskog stupa. Te mjere imaju snažan učinak na primjerenost mirovina te bi trebale biti uključene u paket politika uz mjere za uravnoteženje koje će dovesti sustav u stabilno stanje.

Zaključno, glavna je preporuka Svjetske banke povećanje dobi za umirovljenje i smanjenje mogućnosti prijevremenog umirovljenja. Radi se o najmoćnijim mjerama politike za istodobno poboljšanje primjerenosti mirovina i fiskalne održivosti te nijedna druga mjera mirovinske politike nema takav ishod. Nadalje, njima se jača međugeneracijska održivost i jednakost očuvanjem omjera razdoblja rada i mirovine među generacijama.

5. MJERE I AKTIVNOSTI IZ MIROVINSKOG SUSTAVA IZ STRATEŠKIH DOKUMENATA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE

U idućem razdoblju poseban izazov predstavlja povećanje primjerenosti mirovina. Stoga su u strateškim dokumentima, odnosno u Programu Vlade Republike Hrvatske, Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026. (u daljnjem tekstu: NPOO) te Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. (u daljnjem tekstu: NRS), predviđene mjere za daljnje unaprjeđenje mirovinskog sustava. U prvom mirovinskom stupu predviđeno je poticanje duljeg ostanka u svijetu rada i smanjenje broja prijevremenih umirovljenja te redefiniranje modela obiteljske mirovine i povećanje najniže mirovine.

Povećanje primjerenosti mirovina iz drugog mirovinskog stupa želi se postići povećanjem prinosa kroz snažnije uključivanje mirovinskih fondova u infrastrukturne projekte, veća ulaganja u gospodarstvo Republike Hrvatske te daljnje smanjivanje administrativnih troškova vezanih uz poslovanje obveznih mirovinskih fondova. Nadalje, planirano je poticanje, daljnje jačanje i unaprjeđenje dobrovoljne mirovinske štednje kako bi se budućim korisnicima osigurale veće mirovine i dostojanstvena starost.

U Programu Vlade Republike Hrvatske 2020.-2024. jedan od glavnih ciljeva bila je održivost mirovinskog sustava u sklopu kojega je bio predviđen nastavak mirovinske reforme povećanjem primjerenosti mirovina poticanjem dužeg ostanka u svijetu rada izmjenom radnog zakonodavstva, odnosno omogućavanjem rada nakon navršene 65. godine života, kako bi se osigurala veća participacija osoba starije životne dobi na tržištu rada. Poseban naglasak bio je stavljen na korisnike obiteljskih mirovina za koje je bilo predviđeno omogućavanje pravednijeg načina izračuna mirovine. Isto tako, jasno je opredjeljenje za jačanje trostupnog mirovinskog sustava daljnjom liberalizacijom ulaganja obveznih mirovinskih fondova te poticanjem pojedinaca i poslodavaca na dobrovoljnu mirovinsku štednju koju država putem poticaja odgovarajuće nagrađuje.

I u novom mandatu Programom Vlade Republike Hrvatske 2024.-2028. predviđen je nastavak mirovinske reforme kako bi do kraja mandata osigurali rast mirovina za najmanje 30 %, odnosno da prosječna sveukupna mirovina iznosi najmanje 750 eura. Redefinirat će se model usklađivanja visine mirovina u odnosu na porast plaća i rast potrošačkih cijena promjenom formule za usklađivanje mirovina u omjeru 85:15 prema povoljnijem indeksu umjesto sadašnjih 70:30, a radi osiguravanja većeg omjera prosječne sveukupne mirovine u prosječnoj plaći. Osigurat će se i uvođenje godišnjeg dodatka za umirovljenike, pri čemu će se voditi računa o uspostavljanju ravnoteže između solidarne preraspodjele sredstava i prethodnih uplata u mirovinski sustav, a za svako rođeno dijete majke će dobiti godinu dana mirovinskog staža za izračun mirovine, umjesto dosadašnjih šest mjeseci. Nastavit će se poticati dobrovoljni dulji ostanak u svijetu rada nakon 65. godine putem redefiniranog modela povećanja mirovine za svaki mjesec kasnijeg umirovljenja, tzv. bonifikacije. Izmjenama zakona omogućit će se rad do polovice punog radnog vremena i umirovljenim obrtnicima te drugim samostalnim obveznicima uplate doprinosa uz istovremenu isplatu mirovine.

Prioriteti NRS-a u području provedbe politike na području dostojanstvenog starenja i primjerenosti mirovina su poticanje duljeg ostanka u svijetu rada i smanjenje broja prijevremenih umirovljenja, poboljšanje mogućnosti umirovljenika za sudjelovanje na tržištu rada, povećanje

primjerenosti obiteljskih mirovina, promicanje odgovornosti pojedinca za osobnu socijalnu sigurnost u starosti te razvoj i unaprjeđenje obveznog i dobrovoljnog sustava štednje za buduće mirovine. Posebno je naglašen izazov u osiguravanju održivosti i primjerenosti mirovinskog sustava, a to je podizanje omjera broja zaposlenih i broja umirovljenika. U tom smislu je nužno dodatno jačati potencijale za rast gospodarstva i povećanje zaposlenosti. Važan čimbenik u osiguranju primjerenosti mirovina budućih umirovljenika je osobna odgovornost i motiviranost građana za mirovinsku štednju. Stoga je potrebno poboljšati pristup programima za povećanje financijske pismenosti građana.

Posebno su značajne aktivnosti predviđene u okviru mjera NPOO-a. Glavni cilj NPOO-a je održivost mirovinskog sustava u sklopu kojega je predviđeno povećanje primjerenosti mirovina kroz nastavak mirovinske reforme redefiniranjem modela obiteljske mirovine (povećanjem mirovinskog faktora i omogućavanjem isplate dijela obiteljske mirovine), povećanjem najniže mirovine i mirovine iz drugog mirovinskog stupa (podizanjem donje razine prava u mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti) te produljenjem radnog vijeka (povećanjem tzv. bonifikacije za umirovljenje). U izvršenju mjere NPOO-a C4.2.R1 Povećanje adekvatnosti mirovina kroz nastavak mirovinske reforme bila je osnovana Radna skupina za preispitivanje modela obiteljske mirovine te je donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 119/22.), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2023. i kojim je ispunjen cilj redefiniranja i povećanja primjerenosti obiteljskih mirovina te povećanje najniže mirovine. Također, osnovana je Radna skupina za analizu stanja mirovinskog sustava koja će u IV. kvartalu 2024. godine donijeti zaključke i preporuke koji će se u što većoj mjeri uzeti u obzir pri izmjenama ZOMO-a u IV. kvartalu 2025. godine.

6. ZAKLJUČCI RADNE SKUPINE

Radna skupina, u skladu sa zadatkom iz Odluke o osnivanju Radne skupine te obvezom iz NPOO-a; C4. Tržište rada i socijalna zaštita; C4.2. Unaprjeđenje mirovinskoga sustava kroz povećanje adekvatnosti mirovina, *Milestone* 300: Donošenje izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju, nakon dvogodišnje analize mirovinskoga sustava, donosi sljedeće zaključke koji će poslužiti kao podloga za izmjene, odnosno donošenje novog Zakona o mirovinskom osiguranju, čiji je rok za donošenje prema NPOO-u do kraja IV. kvartala 2025.

1. Zbog dugoročne naravi mirovinskog sustava i njegovog značajnog utjecaja na socijalnu sigurnost starijih osoba te stabilnost javnih financija, nužno je u obzir uzeti dugoročne projekcije demografskih i makroekonomskih kretanja koje omogućuju bolje razumijevanje njihovog utjecaja na održivost mirovinskog sustava. Prema Izvješću o starenju iz 2024. godine za Republiku Hrvatsku, i dalje su izraženi negativni demografski trendovi te se u razdoblju od 2022. do 2070. godine predviđa smanjenje ukupnog broja stanovništva za 22 %. Istovremeno, očekuje se značajno povećanje životnog vijeka, i to za 6,4 godine kod muškarca i 6 godina kod žena. Unatoč negativnim demografskim trendovima, hrvatski mirovinski sustav dugoročno je održiv uz pretpostavku zadržavanja sadašnjih zakonskih propisa u pogledu propisane dobi za stjecanje starosne mirovine. Zakonska dob za umirovljenje u Republici Hrvatskoj slična je onoj u drugim zemljama člancima EU-a, ali su mogućnosti za prijevremeno umirovljenje mnogo fleksibilnije, zbog čega prosječni mirovinski staž korisnika mirovina prema ZOMO-u iznosi svega 31 godinu, što je znatno

manje od prosjeka EU koji iznosi 36,9 godina. Trenutačno prosječno razdoblje korištenja starosne mirovine u Republici Hrvatskoj iznosi 21 godinu i 11 mjeseci, uz značajne razlike među spolovima. Za žene je to 25 godina i 9 mjeseci, dok je za muškarce 18 godina i 11 mjeseci. Međutim, očekuje se da će se završetkom prijelaznog razdoblja izjednačavanja dobi za umirovljenje između muškaraca i žena ovi trendovi postupno izbalansirati. Važno je istaknuti kako je procijenjeni očekivani zdravi životni vijek u 2021. godini u Republici Hrvatskoj iznosio svega 5,2 godine, što je znatno ispod prosjeka EU-a od 9,9 godina. Svakako je važno osigurati veću participaciju osoba u dobnoj skupini od 60 do 64 godine na tržištu rada, budući da je ista vrlo niska i u 2024. godini iznosi svega 42 %, dok je prosjek u EU 55 %. Duljim ostankom u svijetu rada potencijalnih korisnika prijevremenih starosnih mirovina ostvarile bi se višestruke koristi. Povećali bi se prihodi od doprinosa za mirovinsko osiguranje ovih korisnika zbog duljeg razdoblja uplate doprinosa uz istovremeno smanjenje priljeva novih korisnika u mirovinski sustav, čime bi se oslobodila dodatna financijska sredstva koja bi se mogla iskoristiti za poboljšanje materijalnog položaja svih umirovljenika. Osim toga, korisnici prijevremene starosne mirovine ostvarili bi dulji mirovinski staž, što bi se u konačnici pozitivno odrazilo na visinu njihove mirovine. Međutim, produženje radnog vijeka ne mora nužno biti vezano uz povećanje zakonske dobi za umirovljenje, jer se isti efekt može postići i drugim mjerama u okviru mirovinskog sustava, primjerice bonifikacijom, proširenjem mogućnosti rada za umirovljenike i sl.

2. Nepovoljni demografski trendovi u Republici Hrvatskoj rezultiraju sve većom potražnjom za radnom snagom te nepovoljnim omjerom osiguranika i umirovljenika koji je u listopadu 2024. godine iznosio 1:1,40 (1.228.501 umirovljenika i 1.724.665 osiguranika). Projicirano je da bi se omjer umirovljenika i osiguranika mogao smanjiti na 1:1,14 do 2070. godine. S obzirom na ove izazove, ključno je osigurati veću participaciju umirovljenika na tržištu rada. Važeći zakonski okvir omogućava rad do polovice punog radnog vremena uz istovremenu isplatu mirovine gotovo svim umirovljenicima, osim onima kod kojih je nastupio potpuni gubitak radne sposobnosti. Ovu mogućnost koristi oko 33.000 umirovljenika, a njihov broj kontinuirano raste. Umirovljenici su zastupljeni u svim djelatnostima, pri čemu je najveći broj zaposlenih u trgovini, znanstvenim i stručnim djelatnostima, prerađivačkoj industriji i građevinarstvu. Osim dodatnog prihoda, rad umirovljenika smanjuje rizik od socijalne isključenosti i omogućava ponovo određivanje mirovine u slučaju rada u trajanju od najmanje dvije godine s polovicom punog radnog vremena. Također, osiguranik koji je nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu ili starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika nastavio raditi do polovice punog radnog vremena, može i bez prestanka radnog odnosa steći pravo na tu mirovinu od dana s kojim je nakon ispunjenja uvjeta nastavio raditi do polovice punog radnog vremena. Međutim, potrebno je razmotriti proširenje mogućnosti rada uz mirovinu na još neke kategorije umirovljenika. Naime, trenutno obrtnici i drugi samostalni obveznici uplate doprinosa, zbog specifičnosti svojih djelatnosti, ne mogu ostvariti pravo na mirovinu bez prestanka radnog odnosa, dok umirovljenici koji primaju mirovinu po posebnim propisima već imaju mogućnost rada s punim radnim vremenom uz isplatu polovice mirovine. Stoga se predlaže dodatno unaprijediti mogućnosti rada uz mirovinu kako bi se osigurala veća participacija radno sposobnih umirovljenika, što je od ključne važnosti u kontekstu

demografskih izazova i potrebe za zapošljavanjem kvalitetne domaće radne snage, a ujedno bi se povećale mirovine i smanjio rizik od siromaštva.

3. Prema ZOMO-u, polazni faktor za određivanje starosne mirovine osiguranika, koji prvi put stječe mirovinu nakon navršene starosne dobi propisane za stjecanje prava na starosnu mirovinu i ima 35 godina mirovinskog staža, utvrđuje se tako da se polazni faktor povećava za 0,45 % po mjesecu za svaki mjesec nakon navršenih godina života osiguranika propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu, a najviše za pet godina. Institut tzv. bonifikacije u mirovinskom sustavu osmišljen je kako bi poticao dulji ostanak na tržištu rada, čime se osiguravaju i veće mirovine. Međutim, opravdanost trenutnih uvjeta, posebno zahtjeva za ostvarenih 35 godina mirovinskog staža, otvara prostor za preispitivanje. Naime, u drugim državama članicama EU-a ne postoji takvo ograničenje, a bonus na starosnu mirovinu ovisi samo o dobi umirovljenja, u skladu s načelima aktuarske matematike. Slijedom navedenoga, potrebno je redefinirati uvjete tzv. bonifikacije kako bi se potaknuo što veći broj osiguranika na dulje zadržavanje na tržištu rada, čime bi se postigao značajniji učinak na visinu mirovina i održivost mirovinskog sustava.
4. Institut dodanog staža od šest mjeseci za svako rođeno ili posvojeno dijete uveden je ZOMO-om 2019. godine s ciljem smanjivanja razlika u mirovinama između muškaraca i žena. Razlike u visini mirovine proizlaze iz nekoliko čimbenika, uključujući prekide u karijeri, niže prihode zbog brige o djeci, ukupni kraći mirovinski staž i općenito niže razine prihoda s kojima se suočavaju mnoge žene. Od uvođenja dodanog staža, jaz u mirovinama između muškaraca i žena se smanjio, no unatoč tom napretku, prosječna ukupna mirovina žene i dalje je niža od one muškarca. Stoga se procjenjuje da bi produljenje dodanog staža sa šest na 12 mjeseci doprinijelo povećanju primjerenosti mirovina, pozitivno utjecalo na smanjenje rizika od siromaštva i dodatno smanjilo razlike u mirovinama žena i muškaraca.
5. S obzirom na to da podaci iz Izvješća o starenju 2024. ukazuju na smanjenje udjela prosječne bruto mirovine u prosječnoj bruto plaći do 2070. godine, vrlo je važno osigurati mjere kojima će se povećati primjerenost mirovina. Prethodno navedene mjere, povećanje dodanog staža i redefiniranje bonifikacije, imat će pozitivan utjecaj na visinu mirovina budućih umirovljenika, međutim, jednako je važno poduzeti mjere kojima će se podići razina primjerenosti mirovina sadašnjih umirovljenika. Indeksacijom mirovina, odnosno formulom za usklađivanje mirovina u Republici Hrvatskoj, osigurava se usklađenost visine mirovina s indeksom porasta plaća i indeksom rasta potrošačkih cijena. Iako je mirovinskom reformom od 1. siječnja 2019. godine uveden povoljniji model usklađivanja mirovina prema rotacijskoj formuli 70:30, u korist povoljnijeg indeksa, utvrđeno je da primjerenost mirovina i dalje znatno zaostaje za plaćama. Naime, svrha usklađivanja mirovina je očuvanje realne vrijednosti mirovina u odnosu na rast plaća i rast cijena (inflaciju). No, trenutna formula nije adekvatna jer se, uslijed kontinuiranog rasta plaća, svakim usklađivanjem stvara sve veća razlika između plaća i mirovina. Iako je uvođenjem povoljnije rotacijske formule zaustavljen brži rast jaza, zbog ove nepovoljne dinamike, nužno je razmotriti izmjenu postojeće formule za usklađivanje mirovina na način da se u većoj mjeri uzima u obzir rast plaća.

6. Povećanje mirovina, kako sadašnjih, tako i budućih umirovljenika, osim izmjenom formule usklađivanja moguće je postići i povećanjem dodatka na mirovine prema Zakonu o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Ovim prijedlogom bi se obuhvatila uža skupina umirovljenika u odnosu na izmjenu formule usklađivanja, budući da se dodatak na mirovine primjenjuje samo na korisnike mirovine ostvarene prema ZOMO-u te ne obuhvaća korisnike najniže i najviše mirovine. Stoga, prilikom budućih zakonodavnih izmjena treba razmotriti fiskalne mogućnosti i oportunist redefiniranja dodatka na mirovine.
7. Također, povećanje primjernosti mirovina je moguće postići i uvođenjem neke nove vrste socijalnog transfera, primjerice godišnjeg dodatka na mirovine. U razdoblju od 2021. do kraja 2024. godine, Vlada Republike Hrvatske donijela je devet odluka kojima je omogućila isplatu jednokratnih novčanih primanja kako bi ublažila pad životnog standarda umirovljenika s nižim mirovinskim primanjima. Iako su ove mjere bile usmjerene na ublažavanje posljedica inflatornih pritisaka na životni standard umirovljenika, njima nisu bili obuhvaćeni svi umirovljenici. Stoga je prilikom razmatranja mogućnosti uvođenja novog instituta godišnjeg dodatka na mirovine potrebno definirati uvjete na način da se pravo osigura svim umirovljenicima, vodeći pri tome računa o uspostavljanju ravnoteže između solidarne preraspodjele sredstava i prethodnih uplata u mirovinski sustav, ali i gospodarskim mogućnostima i fiskalnim kapacitetima.
8. Broj novih korisnika invalidskih mirovina se smanjuje, a postojeći korisnici u pravilu imaju kratak mirovinski staž i niske prosječne plaće, što u konačnici rezultira i nižim mirovinama. Prosječna invalidska mirovina ostvarena prema ZOMO-u isplaćena za listopad 2024. godine iznosila je 419,05 eura, što je znatno niže u odnosu na prosječnu sveukupnu mirovinu. Korisnicima kod kojih nastane djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti prije 60 godine za izračun visine mirovine uračunava i razdoblje pridodanog staža, koji se trenutno određuje na način da se pribroje fiktivna razdoblja od datuma nastanka djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti pa do navršene 55. godine života osiguranika u trajanju dvije trećine te nakon 55. do navršene 60. godine života u trajanju od jedne polovine. Uzimajući u obzir značajne razlike u iznosima mirovina za ovu skupinu, kao i poteškoće pri ponovnom ulasku u svijet rada, posebno onima koji su ostvarili pravo na invalidsku mirovinu u ranijoj životnoj dobi, potrebno je preispitati instituta pridodanog staža za korisnike invalidskih mirovina. Redefiniranje instituta pridodanog staža moglo bi značajno doprinijeti povećanju primjerenosti mirovina, ne samo za sadašnje, već i za buduće korisnike invalidskih mirovina. Takva izmjena omogućila bi pravedniji pristup u izračunu mirovina, uzimajući u obzir stvarne okolnosti korisnika, čime bi se smanjila socijalna nejednakost i osigurao bolji životni standard za ovu ranjivu skupinu umirovljenika.

Provedena analiza Radne skupine ukazuje na to da je hrvatski mirovinski sustav dugoročno financijski održiv, ali glavni izazov predstavlja niska primjerenost mirovina. Stoga je u predstojećem razdoblju naglasak potrebno staviti na provedbu mjera koje će osigurati daljnje povećanje mirovina, pri čemu će njihov konačan obuhvat ovisiti o proračunskim mogućnostima. Osim prethodno navedenih mjera, za eventualne snažnije zahvate i mjere koje bi bile usmjerene

na povećanje primjerenosti mirovina u dužem vremenskom razdoblju i kojima bi se osigurala dodatna sredstva za financiranje mirovinskog sustava, bez istovremenog povećanja poreznog opterećenja za porezne obveznike koji financiraju mirovinski sustav, potrebna je visoka razina društvenog konsenzusa svih uključenih dionika i socijalnih partnera.

Značajnu ulogu u poboljšanju dugoročne primjerenosti mirovina u Republici Hrvatskoj imati će i kapitalizirani sustav mirovinskog osiguranja. Zakonskim izmjenama od 1. siječnja 2024. omogućeni su uvjeti za daljnji razvoj i unaprjeđivanje obveznog i dobrovoljnog sustava kapitalizirane štednje kroz omogućavanje ulaganja obveznih mirovinskih fondova u nove vrste imovine i daljnju liberalizaciju ulaganja u postojeće klase imovine. Značajnija alokacija sredstava mirovinskih fondova prema rizičnijim oblicima ulaganja u dugom roku trebala bi rezultirati i višim stopama prinosa fondova te većim mirovinama iz drugog i trećeg mirovinskog stupa. Također, i od samih građana se očekuje da u većoj mjeri počnu voditi brigu o vlastitoj starosti te da kroz podizanje razine financijske pismenosti, donose odluke o izboru fonda u kojem žele štedjeti za vlastitu mirovinu, imajući u vidu da u pravilu rizičnija kategorija mirovinskog fonda ostvaruje i najviše stope prinosa u dugom roku.

Zaključno, analiza i mišljenja iznesena tijekom rada Radne skupine, kao i usvojeni zaključci uvelike će poslužiti kao podloga za donošenje novog, suvremenog Zakona o mirovinskom osiguranju, koji će sadržavati kvalitetna i dugoročna rješenja za unaprjeđenje mirovinskog sustava generacijske solidarnosti, što bi u konačnici trebalo doprinijeti poboljšanju položaja svih umirovljenika u Republici Hrvatskoj.

S „Analizom i zaključcima Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava“ suglasni su predstavnici:

- Ministarstva financija
- Ministarstva hrvatskih branitelja
- Ministarstva demografije i useljništva
- Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
- Središnjeg registra osiguranika
- Državnog zavoda za statistiku
- Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga
- Udruge društava za upravljanje mirovinskim fondovima i mirovinskih osiguravajućih društava
- Instituta za javne financije
- Ekonomskog instituta Zagreb
- Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Matice umirovljenika hrvatske
- Hrvatske udruge poslodavaca.

Izdvojena mišljenja dostavili su predstavnici Sindikata umirovljenika Hrvatske, Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, Matice hrvatskih sindikata i Nezavisnih hrvatskih sindikata.

SINDIKAT UMIROVLJENIKA HRVATSKE

10 000 Zagreb, Trg kralja Petra Krešimira IV. 2

Tel/Faks: 01/ 46 55 146, 46 55 111/190

e-mail: suh@suh.hr – www.suh.hr

OIB 68205802695

Zagreb, 16.12.2024.

MINISTARSTVO RADA, MIROVINSKOG SUSTAVA,
OBITELJI I SOCIJALNE SKRBI
Marin Piletić, ministar
Co/ Melita Čičak

Izdvojeno mišljenje SUH-a na

“Analizu i zaključke Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava”

(od 2. prosinca 2024.)

Sindikata umirovljenika Hrvatske (nadalje skraćeno: SUH) želi u izdvojenom mišljenju svratiti pozornost na nekoliko važnih točaka u dokumentu pod naslovom “Analiza i zaključci Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava” (u daljnjem tekstu: Analiza).

U odnosu na metodologiju koja je podloga za analizu mirovinskog sustava, statističke projekcije do 2070. godine smatramo nerealnim pristupom. Primjerice, kad se radi o dostatnosti mirovina, Europska komisija izrađuje statistička predviđanja za najviše 40 godina unaprijed i rezultati analiza se razlikuju od rezultata predočenih u Analizi¹. Mišljenja smo da je za analizu ovako važnog sustava, koji neposredno utječe na trećinu stanovništva Hrvatske, trebalo izraditi i neke kratkoročnije prognoze, npr. za 10 ili 20 godina unaprijed.

S obzirom da je u toj ranjivoj skupini stanovništva prisutna visoka stopa siromaštva, a svrha mirovina je zaštita od siromaštva u starosti, nismo u Analizi vidjeli puno mjera koje bi pozitivno utjecale na smanjivanje stope siromaštva SADA ili za kraće vrijeme, osim blage izmjene načina usklađivanja mirovina 85/15 i godišnjeg dodatka na mirovinu (za koji je neizvjesno koliko će iznositi), povećanja najniže mirovine i sl.

Također, u odnosu na mjere s dugoročnim utjecajem, u izvješću nedostaju podaci u kojoj mjeri i jesu li uopće uzeti u obzir mogući budući razvoj ekonomije (trenutačno u Hrvatskoj BDP raste) koji bi utjecao na povećanje plaća i omogućio otvaranje novih radnih mjesta te tako pozitivno utjecao na količinu i visinu priljeva doprinosa u mirovinski sustav.

Što se tiče daljnjeg nastavka privatizacije mirovinskog sustava kroz jačanje 2. stupa mirovinskog osiguranja (individualna kapitalizacija) i povećanja doprinosa u taj stup, mišljenja smo da treba povećati doprinose za 1. stup (međugeneracijske solidarnosti), odnosno potrebno je uvesti doprinos poslodavca NA plaće, ali na način da ta mjera ne

utječe na smanjivanje plaća. Zbog visokog tranzicijskog troška i tereta po javne financije, smatramo da bi tzv. 2. stup trebalo postepeno ukidati na način da se pretvori u dobrovoljno mirovinsko osiguranje, jednako kao što je to bio slučaj u mnogim drugim državama članicama EU (u nekim državama su osiguranici 2. stupa čak dobivali bonus za prijenos sredstava u 1. stup). Simptomatično je da u Analizi nema spomena o situaciji u drugim europskim državama radi usporedbe s 2. stupom koji je možda uspješniji ili manje uspješan od hrvatskog sustava individualne kapitalizacije (a koji je pretežno u vlasništvu fondova stranih banaka). Potrebno je naglasiti i da je stopa doprinosa od 15 posto za prvi stup među najnižima u cijeloj EU, a k tome ukupni teret doprinosa ide na račun radnika, dok poslodavci ne plaćaju ništa.

SUH predlaže da se u tekst Analize uvrste primjedbe koje se odnose na diskriminaciju različitih podskupina sadašnjih i budućih umirovljenika jer je to zabrinjavajuća situacija koju treba odmah uzeti u obzir prilikom rješavanja pitanja sadašnjih i budućih umirovljenika.

Što se tiče statističkog prikazivanja podataka iz mirovinskog osiguranja o prosječnim mirovinama, protivimo se podatku koji se naziva „sveukupna mirovina“ jer ona uključuje i posebne kategorije umirovljenika, ali ne i sve umirovljenike, dok je prosječna mirovina prema ZOMO najčešće 10% niža.

Nastavno u tekstu predlažemo kratkoročne mjere koje bi odmah djelovale na smanjivanje siromaštva umirovljenika.

Zaključak pod 4. - Rodni jaz i dodani staž

Sadašnja situacija. U Analizi se spominje rodni jaz između mirovina i uvođenje dodanog staža od 6 mjeseci po djetetu od 01.01.2019. te statistički podatak da se umirovljenicima (a to su pretežno žene) koji su ostvarili pravo na mirovinu od 01.01.2019. nadalje mirovina povećala za oko 2 %. Iz Analize nije razvidno koliko se ukupno smanjio rodni jaz svim majkama umirovljenicama s djecom, ali iz postotka povećanja od 2 % po djetetu samo onim korisnicima koji su ostvarili to pravo, možemo zaključiti da se ukupni rodni jaz tom mjerom statistički vrlo malo smanjio ovom kompenzacijskom mjerom. Napominjemo kako je rodni mirovinski jaz u Hrvatskoj među najvišima u posttranzicijskim zemljama, čak 20 posto.

SUH upozorava da izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju (“Narodne novine” broj 115/18) nije omogućila stjecanje prava na dodani staž svim zatečenim umirovljenicima koji imaju djecu (pa makar bez retrogradne isplate) te je na taj način neizravno dovela u neravnopravan položaj umirovljenike koji imaju djecu, ali su pravo ostvarili prema ranijim propisima, do 31.12.2018. Znači, umirovljenice s djecom, kao istovrsna grupacija, su izmjenama ZOMO iz 2019. godine podijeljene u dvije skupine koje se razlikuju po utjecaju neutralnog pravnog propisa na opseg njihovog prava iz mirovinskog osiguranja, tj. prvima se ne priznaje da imaju dijete/djecu, a drugima priznaje.

Navedeno predstavlja diskriminaciju prema članku 1. stavku 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008 i 112/2012):

“(3) Diskriminacijom se smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju iz stavka 1. ovoga članka.”

Neravnopravnost umirovljenika s djecom je oblik neizravne diskriminacije prema članku 2. stavku 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008 i 112/2012):

“Neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.”

Za provedbu važećeg Zakona o suzbijanju diskriminacije nadležan je pučki pravobranitelj. Diskriminacija je zabranjena Ustavom RH a prema članku 93. Ustava:

„Pučki je pravobranitelj opunomoćenik Hrvatskog državnog sabora koji štiti ustavna i zakonska prava građana u postupku pred državnim upravom i tijelima koja imaju javne ovlasti.“

Što se tiče mogućnosti retroaktivnog djelovanja pravnih propisa, ona je moguća prema članku 90. stavku 5. Ustava:

„Iz posebno opravdanih razloga samo pojedine odredbe zakona mogu imati povratno djelovanje.“

S obzirom da se radi o neutralnom propisu koji stavlja u različit položaj dvije podskupine osoba s istom karakteristikom – umirovljenici s djecom, i da se mjera smanjenja rodnog jaza mirovina propisala samo za dio takvih osoba, smatramo da se radi o posebno opravdanim razlozima za to da se mjera priznavanja dodanog staža za djecu proširi na sve zatečene umirovljenike koji imaju djecu.

Buduća situacija. SUH se slaže s točkom 4. zaključaka Analize, odnosno s prijedlogom da se dodani staž po djetetu poveća na dvanaest mjeseci po djetetu, ali upozorava da, ako će navedeno pravo ostvariti samo korisnici mirovine koji će pravo na mirovinu prvi puta ostvarivati po budućem novom Zakonu o mirovinskom osiguranju (skraćeno: novi ZOMO), imat ćemo tri podskupine umirovljenika s djecom – oni koji staž za djecu uopće nisu ostvarili, oni koji su ostvarili pravo na šest mjeseci i oni koji su ostvarili jednu godinu po djetetu. S obzirom na navedeno, vrijedi isti prigovor diskriminacije koji smo naveli naprijed u tekstu.

SUH predlaže da se dodani staž od 12 mjeseci po djetetu prizna svim zatečenim umirovljenicima s djecom, bez retroaktivne isplate. Nadalje predlažemo da se svim novim umirovljenicima s djecom koji će pravo na mirovinu ostvariti po novom ZOMO, jedna godina po djetetu uračuna u ukupni staž za stjecanje prava na mirovinu i određivanje iznosa mirovine - kao dodatni staž, te da ga se prizna u kategoriji tzv. posebnog staža.

Zaključak. Mjera koju predlažemo bi u značajnijoj mjeri utjecala na smanjivanje rodnog jaza između muških i ženskih mirovina te bi ubrzano djelovala na smanjivanje siromaštva umirovljenika.

Zaključak pod 1. i 9. - Dob za mirovinu. SUH se slaže s mišljenjem izraženim u Analizi u zaključku pod 1. da produženje radnog vijeka ne mora nužno biti vezano uz povećanje dobi za odlazak u mirovinu. Ujedno je protiv mjere povećanja dobi kao uvjeta za ostvarivanje bilo koje vrste mirovine.

Starosna mirovina

SUH je protiv podizanja dobnog uvjeta za ostvarenje prava na starosnu mirovinu. Smatramo da životni standard i drugi socijalno-ekonomski činitelji u Hrvatskoj, kao npr. otežano ostvarivanje i sve niža kvaliteta zdravstvene zaštite, ne idu u prilog tome. Statistička činjenica o produljenju životne dobi ne ide uvijek u paru s kvalitetom života u kasnijoj dobi. Raste broj nemoćnih starijih osoba, radni vijek radno-aktivnog stanovništva se već produljio i obiteljska briga u kući je rijetko moguća. Istodobno infrastruktura za državnu institucionalnu brigu o nemoćnim starijim osobama, kao niti izvaninstitucionalna skrb za starije, nisu dovoljno razvijene, a k tome je privatna skrb jako skupa u odnosu na visinu mirovina.

Potrebno je uzeti u obzir i činjenice iz šireg konteksta. U Europskoj uniji 12 država članica primjenjuje dob od 65 godina (Češka, Estonija, Bugarska, Litva, Latvija, Luxemburg, Mađarska, Malta, Austrija, Hrvatska, Poljska, i Rumunjska, a Francuska za prvi uvjet za starosnu mirovinu iz općeg sustava primjenjuje dob od 62 do 64 godine života, ovisno o godini rođenja osiguranika), ili čak nižu za žene (Poljska 60 godina, Rumunjska 63 godine Austrija 60 s povećanjem do 65 do 2033. godine). Proizlazi da gotovo polovica država članica ne podiže starosnu dob za starosnu mirovinu iznad 65 godina. Uz iznimku Luxembourga, Francuske i Austrije, pretežno su to ekonomski manje razvijene države nižeg životnog standarda i ujedno novije članice EU, slično kao Hrvatska. Austrija svakako ne spada u krug država s lošim životnim standardom, ali je svejedno dugo odbijala preporuke EU o podizanju životne dobi za starosnu mirovinu za žene, jedan od razloga je bio očuvanje obiteljskog života i briga u kući za starije i nemoćne te za malu djecu. Ujedno je to često država s kojom se Hrvatska tradicionalno uspoređivala prigodom razvoja svojeg mirovinskog sustava.

U Analizi ne vidimo da su uzete u obzir različite kategorije osiguranika po djelatnostima jer nije isto raditi duže od 65 godina kao građevinski radnik na otvorenom prostoru ili kao administrativno osoblje u uredu. Državni zavod za statistiku je ponudio podatke o broju osiguranika po djelatnostima i o prosječnoj visini njihove plaće ali ne znamo hoće li navedeno biti naknadno uzeto u obzir u konačnom tekstu Analize. Već u dobi poslije 60 godina dio osiguranika više nije sposoban za daljnji rad i samo manji dio će nastaviti raditi poslije 65 godina (što je vidljivo iz postojećih statističkih podataka). Zbog toga će u nekim djelatnostima radnici, iako s malim plaćama, prihvaćati prijevremenu

starosnu mirovinu, te biti prisiljeni dodatno raditi do polovice radnog vremena radi niske mirovine.

Što se tiče proširenja mogućnosti rada za umirovljenike iz zaključaka pod 1., SUH se zalaže, pored postojećeg prava na rad do pola radnog vremena uz punu mirovinu, za omogućavanje rada s punim radnim vremenom uz primanje polovice mirovine za umirovljenike koji su pravo ostvarili po općim propisima, što bi ih izjednačilo s umirovljenicima koji su mirovinu ostvarili po posebnim propisima (prava iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba, prijašnjim propisima o pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja vojnih osiguranika, o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, o pravima djelatnika unutarnjih poslova, o pravima djelatnika na izvršenju sankcija izrečenih za kaznena djela, privrednih prijestupa i prekršaja ili propisu o posebnim pravima iz mirovinskog osiguranja zaposlenika na poslovima razminiranja ili propisu o pravima profesionalnih vatrogasaca). Puna plaća značila bi i višu uplatu doprinosa za mirovinsko osiguranje, a pola mirovine predstavlja manji trošak iz mirovinskog osiguranja.

Ipak, u odnosu na rad umirovljenika u Analizi je trebalo razmotriti stanje na hrvatskom tržištu rada i utjecaj rada umirovljenika na zapošljavanja mladih osoba, u smislu pametne demografske politike. Treba uzeti u obzir i činjenicu da rad umirovljenika ovisi odluci poslodavca, a oni su zainteresiraniji za njihov rad u punom radnom vremenu.

U Analizi se ne razmatra stupanj siromaštva u Hrvatskoj, raščlanjen na kategorije radno-aktivnog stanovništva i umirovljenika, pogotovo samaca u dobi većoj od 65 godina života. Stopa siromaštva jednočlanog kućanstva osoba 65+ iznosila je listopadu 2023. godine 59,9% što ukazuje na ozbiljan problem. Mišljenja smo da je u Analizi trebalo razmotriti položaj takvih samaca te predložiti kratkoročne i dugoročne mjere. Doplatka za samce je jedna od mogućih kratkoročnih mjera te treba istražiti financijske mogućnosti za određeni opseg tog prava. Takav doplatka postoji u mnogim državama članicama EU, u nekima iz mirovinskog sustava, a u nekima iz sustava socijalne skrbi ili kroz porezni sustav.

Prijevremena starosna mirovina.

Buduće stanje. SUH je protiv mjera kojima bi se pooštrili uvjeti za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu, kao što je dob, trajanje razdoblja prijevremenosti i povećanje stope umanjivanja po mjesecu ranijeg umirovljenja. Mišljenja smo da demografske projekcije do 2070. godine nisu dovoljno uvjerljiv razlog za takve mjere te da treba uzeti u obzir socijalno-ekonomsku situaciju zaposlenika i sadašnjih umirovljenika u Hrvatskoj koja u ovoj Analizi nije u dovoljnoj mjeri ili dovoljno transparentnoj mjeri uzeta u obzir.

Penalizacija

Sadašnje stanje. Iz kronologije penalizacije proizlazi da sadašnji umirovljenici, koji su ostvarili pravo na prijevremenu starosnu mirovinu poslije reforme iz 1999. godine, primaju mirovinu određenu na temelju četiri različita režima penalizacije, ovisno o izmjenama

Zakona o mirovinskom osiguranju od 1999. godine nadalje. Hipotetski – kada bismo pretpostavili da dvoje umirovljenika ima jednak staž i plaću tijekom radnog vijeka a prijevremenu mirovinu su ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju i različitim izmjenama tog zakona u različitom razdoblju, primali bi različite iznose mirovine zbog primjene različitih postotaka penalizacije. Povoljniji postotak se nije retroaktivno primjenjivao pa postoji velika razlika u primanjima korisnika iste vrste mirovine ovisno o vremenu ostvarivanja prava i propisu koji se tada na njih primjenjivao. Tako od 1999. godine do danas imamo raspon od 9 % do 20,4% za pet godina prijevremenog odlaska u mirovinu, a trenutačno je u primjeni 12 % za pet godina prijevremenog odlaska u mirovinu.

Slijedom navedenog, umirovljenici koji su ostvarili pravo na prijevremenu starosnu mirovinu su međusobno u neravnopravnom položaju s obzirom na različit stupanj penalizacije mirovina ovisno o tome prema kojoj izmjeni Zakona o mirovinskom osiguranju su ostvarivali pravo, što predstavlja neizravnu diskriminaciju. Nadalje se pozivamo na sve što je već navedeno naprijed u tekstu u odnosu na zabranu izravne i neizravne diskriminacije i mogućnosti retroaktivne primjene pojedine odredbe zakona.

Zaključak. SUH predlaže da se odmah ujednači penalizacija prijevremenih starosnih mirovina na način da se na sve prijevremeno ostvarene mirovine unatrag primijeni postotak umanjenja mirovina koji je bio najpovoljniji u razdoblju od 1999. do danas, bez retroaktivne isplate. Mjera koju predlažemo bi ubrzano djelovala na smanjivanje siromaštva umirovljenika te većeg povjerenja u pravednost i stabilnost mirovinskog sustava.

Bonifikacija

Sadašnje stanje. U istom položaju međusobnih razlika su i starosne mirovine korisnika koji su nastavili raditi nakon navršetka dobi za starosnu mirovinu te ostvarili uvećanje starosne mirovine, tzv. bonifikaciju. Od 2013. do danas produženje radnog vijeka bonificiralo se po mjesecu kasnijeg odlaska u starosnu mirovinu od 0,15 % do 0,45 % (od 9 % do 27 % za pet godina), s time da se povoljniji postotak također nije retroaktivno primjenjivao pa i tu postoji velika razlika u primanjima korisnika istovrsne mirovine, ovisno o vremenu ostvarivanja prava i propisu koji se tada na njih primjenjivao. Navedeno također predstavlja neizravnu diskriminaciju.

Zaključak. SUH predlaže da se ujednači bonifikacija mirovina na način da se na sve odgođene starosne mirovine unatrag primijeni najpovoljniji postotak bonifikacije, bez retroaktivne isplate. Mjera koju predlažemo bi ubrzano djelovala na smanjivanje siromaštva umirovljenika, na poticanje dužeg radnog vijeka kod sadašnjih i budućih umirovljenika te većeg povjerenja u pravednost i stabilnost mirovinskog sustava.

Treći stup – dobrovoljna individualna kapitalizacija. Izjave o štednji za starost potrebno je utemeljiti na podacima o stanju plaća zaposlenika po kategorijama djelatnosti i stručnoj spremi pa razmotriti koliki postotak zaposlenika realno ima mogućnost štednje za starost.

Napomena: 10. Sastanku Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava nisu nazočili predstavnici i suradnici Svjetske banke te stručnjaci iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje koji su neposredno radili na analizi stanja mirovinskog sustava pa nije bilo moguće dobiti odgovore na neka pitanja. Smatramo da su zaključci radne skupine općeniti i načelni, neki i neodređeni, te ne vidimo u njima neki čvrsti temelj za izradu prijedloga Nacrta novog ZOMO. O konkretnijim prijedlozima očitovat ćemo se prigodom sudjelovanja u radu Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o mirovinskom osiguranju kojoj smo već dostavili prvo očitovanje.

Sindikata umirovljenika Hrvatske

Jasna A. Petrović, predsjednica

NEZAVISNI HRVATSKI SINDIKATI
SAVEZ SAMOSTALNIH SINDIKATA HRVATSKE
MATICA HRVATSKIH SINDIKATA

Zagreb, 16. prosinca 2024.

Predmet: Očitovanje na Analizu i zaključke Radne skupine za analizu stanja mirovinskog sustava – **IZDVOJENO MIŠLJENJE**

Zadržavanje dobne granice za odlazak u mirovinu je jedno od ključnih pitanja za sindikate. Tijekom rada ove radne skupine u više je navrata javno rečeno kako se, unatoč svim analizama i preporukama Svjetske banke i nekih drugih institucija i pojedinaca, neće ići u pravcu zakonskog produljenja radnog vijeka, ali da će cilj (duži ostanak u svijetu rada) nastojati ostvariti drugim sredstvima i na drugi način. Navodimo kako u tekstu zaključaka stoji: “Produženje radnog vijeka ne mora nužno biti vezano uz povećanje zakonske dobi za umirovljenje, jer se isti efekt može postići i drugim mjerama u okviru mirovinskog sustava, primjerice bonifikacijom, proširenjem mogućnosti rada za umirovljenike i sl. Glavni čimbenici koji dovode do preranog izlaska radnika s tržišta rada su širok vremenski okvir za prijevremeno umirovljenje te blaga tzv. penalizacija. Stoga je prilikom izmjena zakonske regulative potrebno razmotriti mogućnosti i načine za destimulaciju prijevremenog umirovljenja kako bi se osigurala veća participacija osoba u dobnoj skupini od 60 do 64 godine na tržištu rada, budući da je ista vrlo niska i u 2024. godini iznosi svega 42%, dok je prosjek u EU 55%.”

Opreza radi ističemo kako se ne slažemo s povećanjem zakonske dobi za umirovljenje i slažemo se sa zaključkom kako se isti učinak može postići i drugim mjerama. Smatramo kako se dodatnom bonifikacijom dužeg ostanka u svijetu rada stvara velika razlika u odnosu na prijevremeno umirovljenje i da je ta razlika dovoljna da se radnik svojevóljno odluči na duži ostanak u radnom odnosu te da nema potrebe za daljnjom višom penalizacijom ranijeg umirovljenja. Te su mirovine ionako male i niske i kada se poveća bonifikacija, razlika između ta dva umirovljenja je dovoljno velika da će svatko tko zaista ima mogućnost izbora izabrati ostanak u svijetu rada. Mirovinski sustav se mora promatrati i kroz sustav rada. Kvaliteta radnih mjesta, radni uvjeti starijih radnika su važan čimbenik u odlučivanju za odlazak u prijevremenu mirovinu. Sa žaljenjem primjećujemo kako je u Analizi izostavljen takav dio koji bi se bavio uzrocima odlaska u prijevremenu mirovinu radnika. Na žalost, prijevremena umirovljenja u pravilu koriste radnici zbog zdravstvenog stanja ili jer ne mogu više izdržati na poslu, najčešće zbog pritiska poslodavaca, odnosno to je način da se poslodavac riješi starijih radnika. Ova destimulacija za ranije umirovljenje neće promijeniti motivaciju poslodavaca da se uz trošak otpremnine riješe starijih radnika. Oni ne razmišljaju o posljedicama takvog ranijeg odlaska u mirovinu, a trajno umanjenoj u pravilu ionako maloj mirovini tih radnika. Niti će veća penalizacija utjecati na odluku radnika koja je motivirana

težim zdravstvenim stanjem, ali će radnika dovesti u izuzetno lošu i nepovoljnu situaciju. Penalizacijom se samo kažnjava radnik, a ne rješava se strukturno pitanje razloga odlaska u prijevremenu mirovinu. Daljnjom liberalizacijom mogućnosti rada uz primanje mirovine zajedno sa većom bonifikacijom po našem se mišljenju može ostvariti učinak bez daljnje penalizacije ranijeg umirovljenja. U konačnici, treba imati u vidu i da je životni vijek u Hrvatskoj daleko ispod prosjeka Europske unije.

U predloženim zaključcima Radne skupine navodi se i sljedeće: „*Osim prethodno navedenih mjera, eventualne dodatne mjere koje bi bile usmjerene na povećanje primjerenosti mirovina u dužem vremenskom razdoblju, ovisit će između ostalog i o širem društvenom konsenzusu oko tzv. nepopularnih mjera kojima bi se osigurala dodatna sredstva za financiranje mirovinskog sustava, bez istovremenog povećanja poreznog opterećenja za porezne obveznike koji financiraju mirovinski sustav.*“ Tražimo objašnjenje te jasno i nedvojbeno izražavanje na koji se „širi društveni konsenzus“ misli i oko kojih to „tzv. nepopularnih mjera kojima bi se osigurala dodatna sredstva za financiranje mirovinskog sustava, bez istovremenog povećanja poreznog opterećenja za porezne obveznike koji financiraju mirovinski sustav“! Smatramo kako zaključci Radne skupine moraju biti potpuno jasni, nedvojbeni i razumljivi kako bi se od bilo koga i u bilo koje vrijeme izbjegle moguće zlouporabe zaključaka, a pod krinkom i objašnjenjem kako je to bila namjera Radne skupine.

Uz navedeno, smatramo kako zakonski treba urediti da se pri svim oblicima rada (studentski rad, ugovor o djelu, autorski ugovor, drugi dohodak...) doprinos za mirovinsko osiguranje plaća po istoj stopi kao i za ugovor o radu. Kako se i u samoj analizi navodi: „*Glavni problemi doprinosnog sustava u Republici Hrvatskoj su prevelika raznovrsnost osnovica i stopa doprinosa, kategorija obveznika doprinosa, kao i blaži porezni tretman za atipične oblike rada, popust studentskog rada, radnika na digitalnim platformama, iznajmljivača apartmana, ugovora o djelu i slično.*“ Doista nije ni potrebno posebno navoditi poznate činjenice kako upravo zbog nižih stopa doprinosa, a time i nižeg troška rada, mnogi ugovori u području ugovora o radu „proklizavaju“ u druge, jeftinije ugovorne oblike, koji zapravo to nisu. Time radnici koji te poslove obavljaju ostaju uskraćeni za uplate dijela doprinosa, a mirovinski sustav za nemale iznose uplata. Uz to, budući da su kroz svoj studentski vijek brojni studenti, uz studiranje prisiljeni i raditi, a zbog niže takve cijene rade, poslodavci ih rado zapošljavaju, ali opet na štetu samih studenata koji unatoč vremenu koje su u suštini proveli u radnom odnosu bivaju zakinuti za vlastiti mirovinski staž. Na kraju, ovakvim nejednakim tretmanom u praksi se javlja pitanje nelojalne konkurencije između radnika zaposlenih temeljem ugovora o radu i onih zaposlenih kroz alternativne načine povoljnije za poslodavce, iako se svi u suštini nalaze u radnom odnosu.

Uz izjednačavanje stopa doprinosa sa stopama vezanim za ugovore o radu, studentima bi se studentski rad trebao upisati u radni staž i to u potpunosti.

Članovi radne skupine:

NHS, Krešimir Sever, v. r.

SSSH, Darko Šeperić, v.r.

MHS, Ivana Šepak-Robić, v.r.